

Gondolatok a devizahiteles perek margójára

OTDK dolgozat

Jelige: Tigi256

Lezárás dátuma: 2014. december 2.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	5
1. Egyes szerződéstípusokról	6
1.1. Fogyasztói szerződések	6
1.1.1. Fogalma	6
1.1.2. Az új Ptk. változtatásai	7
1.2. A bankhitel- és kölcsönszerződés	7
1.2.1. Fogalma	7
1.2.2. Az új Ptk. változtatásai	8
1.2.3. Szabályozása	8
1.3. Fogyasztónak nyújtott hitel	10
1.4. Devizahitel, deviza alapú hitel	10
1.4.1. Fogalma	10
1.4.2. Szabályozása	11
2. Általános szerződési feltételek	13
2.1. Fogalma	13
2.2. Az ászf szerződéses tartalommal való válása és értelmezése	14
2.3. Az új Ptk. változtatásai	15
3. A szerződés módosítása	16
3.1. Szabályozása	16
3.2. Az új Ptk. változtatásai	17
4. Az érvénytelenség	18
5. Az általános szerződési feltételek és a fogyasztói szerződések tisztességtelensége	19
5.1. A 93/13 EGK irányelv rendelkezései	19
5.2. A Ptk. rendelkezései	20
5.3. Az új Ptk. változtatásai	23
6. A devizahitel és devizakölcsön szerződések érvénytelensége a bírói gyakorlatban	24
6.1. A Kúria 2/2012. számú PK véleménye	24
6.2. A Kúria 6/2013. számú PJE határozata	28
6.3. Az Európai Unió Bírósága C-26/13. számú ítélete	30
6.4. A Kúria 2/2014. számú PJE határozata	32
6.5. A bírói gyakorlat kritikája	34
7. A devizahiteles törvény	36
7.1. A 8/2014 AB határozat	36
7.2. A devizahiteles törvény rendelkezései	37
7.3. A devizahiteles törvény kritikája	38

7.3.1. Konzultációs kötelezettség	38
7.3.2. Visszaható hatályú jogalkotás tilalma.	39
7.3.3. A tisztességes eljáráshoz való jog.....	41
7.3.4. További észrevételek.....	42
Záró gondolatok	44
Források	46
Jogforrások:.....	46
Bibliográfia:	47

Bevezetés

Dolgozatom témája az utóbbi időszak legnagyobb port felkavaró ügyei a devizahiteles perek és az azokkal kapcsolatos jogi kérdések. A témaválasztásomat éppen a téma aktualitása indokolta. A dolgozatom célja bemutatni a devizahiteles perekre adott jogalkotói és jogalkalmazói megoldásokat, az ezek kapcsán felmerült problémákat, kérdéseket és azok következményeit. Mivel a vizsgált devizahitel szerződések jelentős részét még az 1959. évi IV. törvény (továbbiakban Ptk.) alapján kötötték meg, ezért dolgozatomban is elsősorban e törvény szabályaiból indulok ki, kitekintve a 2013. évi V. törvény (továbbiakban új Ptk.) rendelkezéseire.

A devizahitel nem új keletű intézmény a gazdasági életben. Magyarországi elterjedése arra vezethető vissza, hogy a 2000-es évek elején a forintHITELEK jelentősen megrágultak, valamint az államilag támogatott forintalapú lakáshitel is megszűnt, ez pedig az olcsóbb kamatok mellett felvehető devizahitelek tömeges igénybevételéhez vezetett. Ráadásul ekkor még reális esély volt rá, hogy pár éven belül Magyarország csatlakozik az euró övezethez, ami megszüntetné az árfolyamváltozásból eredő kockázatot. Ennek volt köszönhető, hogy a gazdasági válság előtti években Magyarországon is nagy népszerűségnek örvendett a devizában történő kölcsönfelvétel. A fogyasztók a hitelfelvétel idején csak a rövidtávú előnyöket tartották szem előtt, azt, hogy alacsonyabb kamattal juthatnak hitelhez. A bankok pedig, mivel nem akartak lemaradni vetélytársaiktól a gazdasági versenyben, ezért sorra vezették be devizaalapú hiteleiket. A gazdasági válság kitörésével és a forint gyengülésével azonban a devizakölcsönök törlesztőrészei jelentős mértékben megemelkedtek. Az magyar állam ezután több intézkedést is tett a helyzet orvoslására (pl. végtörlesztés). A legújabb ezek közül a 2014. évi XXXVIII. törvény (továbbiakban devizahiteles törvény).

Dolgozatomban először is ismertetem a devizahitelekkel kapcsolatos főbb fogalmakat, jogszabályi rendelkezéseket, bírósági gyakorlatot, a devizahiteles törvényt és az ennek alap-törvény-ellenességét vizsgáló AB határozatot. Igyekszek rávilágítani a bírói gyakorlaton belüli, valamint a bírói gyakorlat és a törvény közötti ellentmondásokra. Külön foglalkozok a devizahiteles törvény kapcsán a médiában is sokszor hangoztatott visszaható hatály, tisztességes eljáráshoz való jog és a konzultációs kötelezettség elmulasztásának kérdéseivel. Végül röviden foglalkozom a kialakult helyzet lehetséges kimenetelével, és de lege ferenda javaslatomban egy olyan megoldást vázlok fel, amely a jövőbeli hasonló problémák megelőzését szolgálja. A terjedelmi korlátok miatt csupán a devizahitelezés jogi oldalával foglalkozom, annak gazdasági, szociális, társadalmi és egyéb vonatkozásai nem képezik a dolgozat témáját.

1. Egyes szerződéstípusokról

1.1. Fogyasztói szerződések

1.1.1. Fogalma

A dolgozat központi témáját jelentő devizakölcsön szerződések fogyasztói szerződésnek minősülnek, ezért mindenekelőtt szükséges tisztázni a fogyasztói szerződés fogalmát. Ez azért is fontos, mert ahogy később látni fogjuk a fogyasztói szerződésekre eltérő szabályok vonatkoznak. A fogyasztói szerződés fogalma egy 2002-es módosítással került be a Ptk.-ba. E szerint az a szerződés, amely fogyasztó és olyan személy között jött létre, aki a szerződést gazdasági vagy szakmai tevékenysége körében köti fogyasztói szerződésnek minősül.¹ Ahhoz, hogy ezt a fogalmat megértsük ismernünk kell, hogy ki minősül fogyasztónak, amelyet több jogszabály is meghatároz kisebb-nagyobb eltérésekkel. A Ptk. alapján fogyasztó az a személy, aki gazdasági vagy szakmai tevékenységi körén kívül szerződést köt. Fogyasztó a természetes személyek mellett bármely szerződési képességgel rendelkező személy lehet. A Ptk. fogalma alapján a szerződéskötést megelőzően még nem beszélhetünk fogyasztóról. Ennél tágabban értelmezi a fogyasztó fogalmát az 1997. évi CLV. törvény a fogyasztóvédelemről (továbbiakban Fgytv.), amely szerint: „az a személy, aki - gazdasági vagy szakmai tevékenység körén kívül - árut vesz, rendel, kap, használ, illetve akinek a részére a szolgáltatást végzik, továbbá, aki az áruval vagy szolgáltatással kapcsolatos tájékoztatás vagy ajánlat címzettje”. Tehát az Fgytv. már a szerződés megkötése előtti magatartásokkal kapcsolatban is fogyasztóról beszél, ami szélesebb körű védelmet biztosít a fogyasztók számára.² Az 1996. évi CXII. törvény (továbbiakban Hpt.) értelmező rendelkezése alapján fogyasztó „az önálló foglalkozásán és gazdasági tevékenységén kívül eső célok érdekében eljáró természetes személy”.

¹ Ptk. 685.§ d) pont

² Kiss Gábor – Sándor István: A szerződések érvénytelensége. Budapest, 2008, HVG-Orac. 298-300. o.

1.1.2. Az új Ptk. változtatásai

Az új Ptk. már nem határozza meg a fogyasztói szerződés fogalmát. A fogyasztói szerződés kifejezés helyett „a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződés” kifejezést használja minden olyan esetben, ahol a fogyasztót védeni kívánja. Az új Ptk. ezáltal kifejezésre juttatja, hogy nem önálló szerződéstípusról van szó, hanem a szerződés típusától függetlenül védi a fogyasztót minden olyan esetben, ahol gyengébb szerződéses alkupozícióban van a vele szerződést kötő vállalkozással szemben.³ Az értelmező rendelkezések közt meghatározza mind a fogyasztó, mind a vállalkozás fogalmát. A 8:1.§ (1) bekezdés 3. pontja kimondja, hogy: „fogyasztó a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körén kívül eljáró természetes személy”. A vállalkozás éppen ennek ellentéte „a szakmája, önálló foglalkozása vagy üzleti tevékenysége körében eljáró személy”. Az új Ptk. e meghatározása már nem a szerződéskötéshez köti a fogyasztói minőséget, mert az „eljáró természetes személy” kifejezés alapján már a szerződéskötést megelőzően is beszélhetünk fogyasztóról. Az új Ptk. ezzel párhuzamosan szűkített is a fogyasztó fogalmán. Fogyasztóként ugyanis csak a természetes személyeket ismeri el, míg vállalkozás jogi személy is lehet.⁴

1.2. A bankhitel- és kölcsönszerződés

1.2.1. Fogalma

A bankhitel- és bankkölcsönszerződésekkel kapcsolatban előre le kell szögezni, hogy két különböző szerződésfajtáról van szó. Bankhitelszerződéssel a pénzüintézet arra vállal kötelezettséget, hogy meghatározott hitelkeretet tart fenn a másik szerződő fél részére jutalék ellenében, és a keret terhére kölcsönszerződést köt, vagy egyéb hitelműveletet végez.⁵ Mivel a devizahiteles perek szempontjából a bankhitel kevésbé releváns, ezért ezzel a terjedelmi korlátok miatt részletesen nem foglalkoznék. „Kölcsönszerződés alapján a pénzüintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzösszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.”⁶ Az adós köteles kamatot fizetni a kölcsönért, ha a hitelező pénzüintézet, kivéve ha jogszabály eltérően rendelkezik. Bankkölcsönről akkor beszélünk, amikor pénzüintézet nyújt kölcsönt a fogyasztónak. Ez a bankhitel egyik formája, de bankkölcsönszerződés köthető hitelszerződés keretein kívül is.⁷

³ Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. Budapest, 2013, HVG-Orac. 154-156. o.

⁴ Új Ptk. 8:1.§ (1) bek. 3. és 4. pont

⁵ Ptk. 522. § (1) bek.

⁶ Uo.. 523.§ (1) bek.

⁷ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. Budapest, 2007, Complex Kiadó. 1891. o

1.2.2. Az új Ptk. változtatásai

A hitelszerződéssel kapcsolatban az új Ptk. kimondja, hogy a hitelező köteles az adós felhívására a hitelműveletre vonatkozó szerződést megkötni, feltéve, hogy a szerződésben meghatározott feltételek fennállnak. Az adós jogosult a rendelkezésre tartási idő alatt a szerződéskötési felhívásra. Kölcsönszerződéseknel az új Ptk. már főszabálynak tekinti a kamatfizetést a hitelező személyétől függetlenül, mely szabálytól a felek megállapodásukkal eltérhetnek.⁸

1.2.3. Szabályozása

A szerződési jog egyik alapelve az együttműködési és tájékoztatási kötelezettség, amelyre azért térnek ki részletesen, mert a devizahitel szerződések érvénytelenségének megállapítását jelentheti ennek elmaradása. Az általános tájékoztatási kötelezettségből következik, hogy a pénzügyi intézmények kötelesek az általuk nyújtott szolgáltatások igénybevételének feltételeiről, és azok módosításáról a leendő és már meglévő ügyfeleiket tájékoztatni. A pénzügyi intézménynek a tevékenységére vonatkozó általános szerződési feltételeit üzletszabályzatba kell foglalnia. Az üzletszabályzatnak bankhitel és bankkölcsön esetén tartalmaznia kell a hitelintézet nevét; azt, hogy fix- vagy változókamatozású-e a hitel, utóbbi esetben azt is, hogy milyen módon változhat a kamat; a kamatszámítás módját; az egyéb díjakat és költségeket; a szerződést biztosító mellékkötelezettségeket. A Hpt. 2010-es módosítása után a már említetteken túl az üzletszabályzatnak tartalmaznia kell, a központi hitelinformációs rendszerrel kapcsolatos adatkezelési szabályokat, valamint deviza alapú jelzáloghitel-, vagy pénzügyi lízingszerződés esetén az alkalmazott számítási módot, és hogy a forintban meghatározott összeg kiszámítására mely időpontban kerül sor.⁹

A pénzügyi intézmény pénzügyi vagy kiegészítő pénzügyi szolgáltatásra irányuló szerződéseivel kapcsolatban többlet érvényességi feltétel, hogy ilyen szerződés csak írásban köthető, melyben egyértelműen meg kell határozni a kamatot, díjat és minden egyéb költséget vagy feltételt.

Részletesebb ismertetést igényelnek az egyoldalú szerződésmódosításra, és az azzal kapcsolatos tájékoztatásra vonatkozó szabályokról, hisz ahogy azt később látni fogjuk a devizahiteles perek sarkalatos pontja az erre jogot adó szerződési kikötések érvénytelensége, valamint hogy a pénzügyi intézmények betartották-e az erre vonatkozó jogszabályi rendelkezéseket. A pénzügyi intézmény az ügyfél hátrányára kizárólag a kamatot, díjat vagy költséget

⁸ Gadó-Németh– Sáriné: Ptk. Fordítókulcs Oda-Visza. Budapest, 2013, HVG-Orac. 596. o.

⁹ Hpt. 209.§

jogosult egyoldalúan módosítani a fogyasztóval kötött kölcsönszerződésekben vagy pénzügyi lízingszerződésben. Egyéb feltétel – ideértve az egyoldalú módosításra okot adó körülmények felsorolását is – egyoldalúan nem módosítható az ügyfél számára kedvezőtlenül. A kamat, díj vagy költség egyoldalú szerződésmódosításra a hitelező csak akkor jogosult, ha a szerződés tartalmazza a szerződés módosítására okot adó objektív körülmények tételes meghatározását, valamint ha a hitelező az árazási elveit írásban rögzítette. Az árazási elveknek a következőket kell tartalmaznia:

- a kamat, díj vagy költség módosítására csak az ezekre ténylegesen hatást gyakorló okok alapján kerülhet sor
- ha valamely feltétel a kamat, díj vagy költség csökkentését teszi indokolttá, azt is érvényesíteni kell
- az ok-listában meghatározott feltételeket tényleges hatásuk arányában kell figyelembe venni
- a díjat vagy költséget évente legfeljebb a KSH által közzétett előző évi éves fogyasztói árindex mértékében lehet emelni.

A fogyasztó számára kedvezőtlen kamat, költség vagy díj egyoldalú módosításáról a tényleges szerződésmódosítás előtt hatvan nappal hirdetményt kell közzétenni, valamint a fogyasztót a módosításról és a várható törlesztőrészekről értesíteni kell. A módosítás hatálybalépése előtt a fogyasztó jogosult a szerződés felmondására, kivéve a referencia-kamatláb változásából eredő kamatváltozás esetét. A szerződést módosítása nem terjedhet ki új díj vagy kamat bevezetésére, valamint az egyes kamat, díj vagy költségelemek szerződésben meghatározott számítási módjának egyoldalú, az ügyfél számára kedvezőtlen módosítására.¹⁰

¹⁰ Hpt. 210.§

1.3. Fogyasztónak nyújtott hitel

Érdemes pár szót szólni a fogyasztónak nyújtott hitelről szóló 2009. évi CLXII. törvényről (továbbiakban Fhtv.), hiszen ez is tartalmaz olyan rendelkezéseket a pénzügyi intézmények tájékoztatási kötelezettségéről, amelyeket devizahitel szerződések esetén is alkalmazni kell. Az Fhtv. értelmező rendelkezései értelmében hitel a hitelszerződés alapján nyújtott szolgáltatás. Hitelszerződés pedig a Ptk. szerinti hitel-, és kölcsönszerződés (ld. 1.2.1. pont), kivéve azt a szerződést, amely alapján folyamatos szolgáltatásnyújtás vagy azonos termék azonos mennyiségben történő értékesítése ellenében a fogyasztó részletfizetést teljesít.

Az Fhtv. részletesen szabályozza a fogyasztónak nyújtott hitellel kapcsolatos tájékoztatási kötelezettséget. Kimondja, hogy a pénzügyi intézmény köteles a hitelkonstrukcióról a fogyasztót a szerződés megkötése előtt tájékoztatni. A tájékoztatás célja, hogy a fogyasztó fel tudja mérni, hogy a hitel megfelel-e igényeinek és pénzügyi teljesítőképességének. A fogyasztó aláírásával igazolja, hogy a tájékoztatást megkapta.¹¹ A fogyasztót még a módosítás előtt tájékoztatni kell a hitelkamat, díj, jutalék és egyéb költség módosításáról, és ezek új mértékéről, ill. a törlesztőrészek új összegéről és számáról.¹²

1.4. Devizahitel, deviza alapú hitel

1.4.1. Fogalma

A devizahitel szerződésekkel kapcsolatban már említettem, hogy a fogyasztói szerződések kategóriájába tartozó bankkölcsönszerződésről van szó. Az alábbiakban rátérek arra, hogy mi is pontosan a devizahitel és a deviza alapú hitel.

Egészen 2010-ig a devizahitel és a deviza alapú hitel fogalma törvényben nem volt meghatározva, habár több jogszabály használta a kifejezést. A 83/2010. Korm. rendelet szerint devizahitel a forinttól eltérő pénznemben folyósított és törlesztett hitel, a deviza alapú hitel pedig a devizában nyilvántartott, de forintban folyósított vagy törlesztett hitel.¹³ A Hpt. 2010-es módosítása a következő definíciót adja: „deviza alapú a hitel-, a kölcsön-, illetve a pénzügyi lízingszerződés, ha azt devizában tartották nyilván, vagy devizában nyújtották és forintban törlesztik.”¹⁴ A jogszabályokban tehát továbbra sem jelent meg egységes fogalom a devizahitelekre és a devizakölcsönökre vonatkozóan.

¹¹ Fhtv. 5-11.§

¹² Uo. 18.§

¹³ 83/2010 Korm. rendelet 2.§ (1) bek. 1. és 2. pontjai

¹⁴ Hpt. 200/A.§ (1) bek.

A Ptk. 231.§-a kimondja, hogy pénztartozást főszabályként a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell teljesíteni. Ha a tartozás más pénznemben van meghatározva, akkor azt a teljesítés helyén és idején érvényes árfolyam alapján kell kiszámítani. Ebből a rendelkezésből látható, hogy a Ptk. lehetővé teszi, hogy a felek devizakölcsön szerződést kössenek.¹⁵ Ezt a lehetőséget az új Ptk. is megadja a szerződő feleknek, de tartozás kiszámításának alapjaként a teljesítés helye szerinti jegybank által a teljesítés idején meghatározott árfolyamot határozza meg.¹⁶

Könnyen összekeverhető, ezért szükséges tisztázni a devizakölcsön két fajtája, a devizakölcsön és a deviza alapú kölcsön közti különbséget. A deviza kölcsön az, amelynél a kirovó és a lerovó pénznem is devizában van meghatározva. Deviza alapú kölcsön ezzel szemben az, amely esetén eltér a kirovó és a lerovó pénznem, azaz a tartozás devizában van meghatározva, de a hitelező a kölcsönt forintban köteles folyósítani, az adós pedig forintban köteles törleszteni. A folyósítás és a törlesztés közötti időben viszont változhat a forint-deviza árfolyam. Ezt a különbséget nevezzük árfolyamrésnek. Következésképp az adós forintban teljesítendő pénzfizetési kötelezettsége a forint erősödése esetén csökkenni fog, a forint gyengülése esetén viszont terhei növekednek. A hitelező helyzetét a forint erősödése vagy gyengülése nem befolyásolja, mert az adós teljesítésekor forintban ugyanolyan értékű devizához jut, mint amennyit folyósított.¹⁷

1.4.2. Szabályozása

A devizahitel válságot elsősorban a törlesztőrészletek összegének növekedése okozta. Érdemes tehát megvizsgálni, hogy milyen szabályok vonatkoznak a törlesztőrészletek kiszámítására. A Hpt. 200/A.§-a (mely 2010. nov. 27-től hatályos) kimondja, hogy a deviza alapú kölcsön esetén a kölcsön folyósításakor a kölcsön, havonta esedékessé váló törlesztőrészlet, valamint a devizában megállapított bármilyen költség, díj vagy jutalék forintban meghatározott összegének kiszámítása főszabály szerint az MNB által megállapított és közzétett, hivatalos devizaárfolyam alapján történik. A pénzügyi intézménynek a törvény lehetőséget biztosít arra, hogy saját devizaárfolyamot állapítson meg. Ebben az esetben a pénzügyi intézmény eldöntheti, hogy az átszámítása a saját vagy az MNB devizaárfolyama alapján történjen. A forintösszeg kiszámításával kapcsolatban a pénzügyi intézmény nem számíthat fel díjat, jutalékot vagy költséget. Ezeket a rendelkezéseket nem kell alkalmazni, ha a törlesztőrészlet fize-

¹⁵ Ptk. 231.§

¹⁶ Új Ptk. 6:45§ (2) bek.

¹⁷ 6/2013 PJE

tésére devizában kerül sor.¹⁸ E szakasz rendelkezéseit a 2013. évi CCXXXVII. törvény (továbbiakban: új Hpt.) is átvette.

Ahogy már említettem az árfolyamváltozás kockázatát a fogyasztó viseli. Az együttműködési és tájékoztatási kötelezettségből következik, hogy fogyasztónak nyújtott devizahitel esetén a pénzügyi intézmény köteles a fogyasztót tájékoztatni arról, hogy a szerződéses ügylet milyen kockázatot jelent. A kockázatfeltárásnak tartalmaznia kell az árfolyamkockázat lehetőségét, és annak hatását a törlesztőrészletekre, amely kockázatot a fogyasztó aláírásával fogadja el.¹⁹ A Kúria a 6/2013 PJE-ben kifejtette, hogy a tájékoztatási kötelezettség megszegése miatt a szerződés nem ütközik jogszabályba. Ha viszont a fogyasztó nem kapott megfelelő tájékoztatást az felvetheti a tisztességtelenség kérdését.²⁰

¹⁸ Hpt. 200/A. §

¹⁹ Hpt. 203.§ (4) és (5) bekezdés

²⁰ 6/2013 PJE

2. Általános szerződési feltételek

2.1. Fogalma

A következő fogalom, amelynek ismerete elengedhetetlen a devizahiteles perek vizsgálatára az általános szerződési feltételek (továbbiakban ászf.) fogalma. Azért is lényeges az ászf-re vonatkozó szabályok ismertetése, mert az ászf-k tisztességtelensége vetette fel a legtöbb kérdést a devizahitelekkel kapcsolatban.

Az ászf fogalmának megértéséhez szükségesnek tartom megemlíteni kialakulásának okát. A tömegtermelés megjelenésével párhuzamosan a gazdálkodó szervezetek előre elkészített szerződésmintákat hoztak létre több ügylet megkötése céljából. A másik fél lehetősége ebben a konstrukcióban csupán a szerződés elfogadására terjed ki. Erre azért volt szükség, mert a klasszikus szerződéskötési modell a tömeges értékesítés igényeit nem volt képes kielégíteni. A tömegtermelés korában ugyanis megszűnt a lehetőség arra, hogy az eladó minden egyes vevővel külön-külön megállapodjon a szerződési feltételekben. Az ászf-nek így kialakult modellje azonban azt a veszélyt hordozta magában, hogy a szolgáltatást nyújtók egyoldalúan olyan kikötéseket határoznak meg, amelyek a velük szerződő fél számára hátrányosak. Szükségessé vált, hogy az állam fellépjen a fogyasztók védelme érdekében és szabályozza az ászf. használatát.²¹

Az ászf. fogalmát adja meg a Ptk. 205/A.§-a: „Általános szerződési feltételnek minősül az a szerződési feltétel, amelyet az egyik fél több szerződés megkötése céljából egyoldalúan, a másik fél közreműködése nélkül előre meghatároz, és amelyet a felek egyedileg nem tárgyaltak meg.”²² Az ászf alkalmazása a szerződéskötés egy speciális módja, amelyet a jogalkotó az ászf-et használóval szerződést kötő fél védelme érdekében külön szabályoz. A veszély ezen konstrukcióban a tartalom egyoldalú meghatározásából fakad, amely kizárja a felek közti konszenzust. Ez önmagában még nem ütközik jogszabályba, feltéve, hogy a másik fél akaratának figyelmen kívül hagyása nem okoz a másik félnek indokolatlan hátrányt. Nincs szó ászf-ről, ha a feltételt a felek egyedileg megtárgyalták. Ezt az ászf-et használó félnek kell bizonyítania.²³ A törvény indoklása kifejti, hogy a feltétel akkor minősül egyedileg megtárgyaltnak, ha a feltétel alkalmazójával szerződő félnek reális lehetősége nyílt a feltétel tartalmának befolyásolására. Reális lehetőségről akkor beszélhetünk, ha a feltételt támasztó fél

²¹ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 760-761. o.

²² Ptk. 205/A.§ (1) bek.

²³ Bíró György: Kötelmi jog. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó. 281. o.

késznek mutatkozik arra, hogy feltétel tartalmát a másik fél szándékai szerint módosítsa, és a másik félnek ténylegesen alkalma volt a szerződés tartalmának befolyásolására.²⁴ Akkor is egyedileg megtárgyaltnak minősül a feltétel, ha a fogyasztóval szerződő fél bizonyítja, hogy a fogyasztó ezzel a lehetőségével nem élt. Nem elegendő azonban csak azt bizonyítani, hogy a fogyasztó a szerződési feltételt csupán annak tartalmát megismerve fogadta el.²⁵ A bizonyítási teherről való rendelkezés azért szükséges, mert fogyasztói szerződéseknél csak az egyedileg meg nem tárgyalt feltételek tisztességtelensége vizsgálható.²⁶

2.2. Az ászf szerződéses tartalomává válása és értelmezése

A devizahitel szerződésekben a bankok gyakorta alkalmaznak ászf-et. Szükséges tehát tisztázni, hogyan válik az ászf a szerződés részévé. A Ptk. kimondja, hogy az ászf csak akkor válik a szerződés részévé, ha az azt használó fél lehetővé tette, hogy a vele szerződő fél annak tartalmát megismerje, és ha azt a másik fél kifejezett vagy ráutaló magatartással elfogadta.²⁷ Ha az ászf a szokásos szerződési gyakorlattól, a jogszabályi diszpozitív rendelkezéseitől lényegesen vagy a felek között korábban alkalmazott valamely kikötéstől eltér, akkor erre a másik fél figyelmét külön fel kell hívni, és az ászf csak akkor válik a szerződés részévé, ha a másik fél a tájékoztatást követően kifejezetten elfogadta.²⁸

A későbbi jogviták, így a devizahiteles perek elbírálása során is kérdésként merülhet fel, hogy az ászf-t miként kell értelmezni. A Ptk. e kérdésben is eligazítást nyújt. Kimondja, hogy a szerződési feltételek értelmezésénél főszabály a nyilatkozási elv. Ennek alapján a szerződési nyilatkozatot úgy kell értelmezni, ahogy azt a másik félnek a nyilatkozó feltehető akaratára és az eset körülményeire tekintettel a szavak általánosan elfogadott jelentése szerint értenie kell. A fogyasztók védelmét célozza az in dubio contra proferentem elvet tükröző szabály, miszerint ha a fogyasztói szerződés vagy ászf tartalma az előbbi szabály alapján nem állapítható meg egyértelműen, akkor a fogyasztó, ill. a feltétel alkalmazójával szerződő fél számára kedvezőbb értelmezést kell elfogadni. Ez utóbbi szabályt nem lehet alkalmazni közérdekű kere-settel megtámadott kikötés vagy ászf értelmezésekor.²⁹

²⁴ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 763. o.

²⁵ Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. 161. o.

²⁶ Fazekas Judit: Az általános szerződési feltételek és a tisztességtelen szerződési kikötések szabályozása a magyar polgári jogban, in Csehi Zoltán et al (szerk.): (L)ex chatedra et praxis – Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából. Budapest, 2014, Xenia. 274. o.

²⁷ Bíró György: Kötelmi jog. 281. o.

²⁸ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 764-766. o.

²⁹ Ptk. 207§ (1) - (3) bekezdés

2.3. Az új Ptk. változtatásai

Az ászf szerződéses tartalommal válásánál az új Ptk. már nem teszi kötelezővé az ászf alkalmazójának a másik fél tájékoztatását, ha az ászf eltér ugyan a jogszabálytól vagy a szokásos szerződési gyakorlattól, de megfelel a felek közt kialakult gyakorlatnak.³⁰

A szerződések értelmezésénél új alapelvet vezet be: „az egyes szerződési feltételeket és nyilatkozatokat a szerződés egészével összhangban kell értelmezni.” Valamint az in dubio contra proferentem elvet kiterjesztette az egyedileg meg nem tárgyalt feltételek értelmezésére is.³¹

Az új Ptk. külön szabályozza azt az esetet, amikor a vállalkozás a fogyasztói szerződésben olyan feltételt kíván kikötni a szerződésben, amely őt a szerződés szerinti főkötelezettség teljesítéséért járó ellenszolgáltatáson felül további pénzkövetelésre jogosítja. Az ilyen feltétel csak a fogyasztó külön tájékoztatást követő kifejezett elfogadásával válik a szerződés részévé.³²

³⁰ Új Ptk. 6:78.§

³¹ Uo. 6:86.§

³² Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. 108. o.

3. A szerződés módosítása

3.1. Szabályozása

Különösen tartós jogviszony esetén előfordulhat, hogy a szerződéskötést követően a felek körülményeiben vagy más külső körülményekben olyan változás következik be, amelyek a szerződés módosítását eredményezik. Mivel a devizahitel szerződésekből is tartós jogviszony keletkezik, szükségesnek tartom a szerződés módosítására vonatkozó szabályok rövid bemutatását.

A szerződés módosítása több formában történhet. Sor kerülhet rá a felek egyező akaratából (szerződéssel vagy egyezséggel), jogszabály által, vagy bírói szerződésmódosítás révén. A szerződési szabadság elvéből következik, hogy ha jogszabály kivételt nem tesz, akkor a felek szerződésüket újabb szerződéssel módosíthatják. Ha a felek vagy a jogszabály a szerződés létrehozásához alaki követelményeket határoz meg, akkor a módosítás is csak ebben az alakban lesz érvényes. Egyezségről van szó, amikor a felek a már fennálló szerződésből eredő bizonytalan vagy vitás kérdéseiket egymásnak kölcsönösen engedve közös megegyezéssel rendezik.³³ A szerződés módosítással nem érintett részei továbbra is változatlanul maradnak fenn. Ugyanígy fennmaradnak a szerződést biztosító mellékkötelezettségek is.³⁴ A szerződés érvényes módosításához tehát főszabályként a felek egybehangzó akarata szükséges. A Ptk. azonban kivételes esetekben elismeri az ún. alakító jogot, azaz, hogy valamelyik fél egyoldalú nyilatkozatával módosítsa a jogviszonyt (amely lehetőség devizahitelekkel kapcsolatos vonatkozásait már korábban említettem).

A szerződési szabadság elvéből következik, hogy jogszabály csak kivételes esetben módosíthatja a szerződést. Ezt bővebben a 8/2014 AB határozat kapcsán fejtem ki (ld. 7.1. pont).

Ha a jogszabály által megváltoztatott szerződés tartalma valamely fél lényeges, jogos érdekét sérti, akkor a fél kérhet bírói szerződésmódosítást vagy a szerződéstől elállhat. Bírósági szerződésmódosításra csak kivételesen, három feltétel együttes fennállása esetén kerülhet sor:

- ha a felek közt tartós jogviszony áll fenn
- a szerződéskötést követően valamilyen körülményváltozás áll be
- és ez a változás sérti valamelyik fél lényeges jogos érdekét.

³³ Bíró György: Kötelmi jog. 352-357. o.

³⁴ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 901. o

Ez lényegében a *clausula rebus sic stantibus* elvének érvényesülését jelenti. A körülményváltozásnak előre nem láthatónak kell lennie a bírói szerződésmódosításhoz. Ellenkező esetben ugyanis a feleknek a körülményváltozással előre számolniuk kellett és ezért azt a szerződésbe belekalkulálhatták volna.³⁵

3.2. Az új Ptk. változtatásai

Az új Ptk több ponton is módosította a szerződésmódosításra vonatkozó szabályokat. Ezek közül az első, hogy az új Ptk. az egyezségkötést már nem csak akkor teszi lehetővé, ha a felek kölcsönösen engednek a másiknak, hanem abban az esetben is, ha az egyik fél egyoldalúan enged eredeti követeléséből. Az új Ptk. külön kitér az egyoldalú szerződésmódosításra is, amelyet csak akkor enged meg, ha a felet erre jogszabály vagy szerződés feljogosítja.

A másik változtatás a bírói szerződésmódosítással kapcsolatos. Az új Ptk. úgy rendelkezik, hogy a bíróság az általa meghatározott időponttól, de csak a jövőre nézve módosíthatja a szerződést, méghozzá legkorábban a szerződésmódosításra irányuló igény bíróság előtti érvényesítésének időpontjától kezdődően. Azt is kimondja, hogy bármelyik fél kérheti a szerződés bírósági módosítását, ha a felek közti tartós jogviszonyban a szerződéskötést követően olyan körülményváltozás következett be, amely következtében a szerződés változatlan feltételek melletti teljesítése lényeges jogi érdekét sértené és a következő három konjunktív feltétel is fennáll:

- a körülményváltozás nem volt előrelátható a szerződéskötés időpontjában
- a körülményváltozást nem a módosítást kérő fél idézte elő
- és a körülményváltozás nem tartozik a rendes üzleti kockázat körébe.³⁶

„A rendes üzleti kockázat alatt a szerződés megkötése (módosítása) és teljesítése közötti időszakban felmerülő, a szerződés megkötésekor, illetve egyoldalú módosításakor [a fél] által kellő gondossággal eljárva előre látható, felmérhető, figyelembe vett és kezelt kockázat értendő.”³⁷

³⁵ Bíró György: Kötelmi jog. 358-364. o.

³⁶ Gadó-Németh–Sáriné: Ptk. Fordítókulcs Oda-Visza. 512. o.

³⁷ 2/2012 PK vélemény

4. Az érvénytelenség

A dolgozat témája szempontjából nagy jelentőséggel bír az érvénytelenség kérdésköre, hiszen a devizahiteles perek kapcsán a fő problémát éppen az okozza, hogy vajon azok érvénytelenek-e vagy sem. Érvénytelen szerződésről van szó, ha a szerződés valamely, a törvényben meghatározott oknál fogva nem alkalmas a kívánt joghatás előidézésére. Fontos, hogy a szerződés kizárólag akkor érvénytelen, ha az érvénytelenségi ok már a szerződéskötéskor fennállt. Az érvénytelenségnek a polgári jogban két fő formája van: a semmisség, amely feltétlen, valamint a megtámadhatóság, mely feltételes az arra jogosult fél megtámadásától függő érvénytelenségi forma. A jogügyletek semmisségének okai közé a szerződés olyan súlyos fogyatékoságai tartoznak, melyek ipso iure kiváltják az érvénytelenség jogkövetkezményeit. A semmisségi okokra bárki határidő nélkül hivatkozhat. A semmisség megállapításához nincs szükség külön eljárásra, mivel azt a bíróság ex officio köteles figyelembe venni. A megtámadható szerződés eredményes megtámadás esetén válik érvénytelenné a szerződés megkötésének időpontjára visszamenőleg (ex tunc hatállyal). Mindaddig, amíg azt sikeresen meg nem támadják a szerződés érvényes. Az érvénytelenségnek a Ptk. alapján több jogkövetkezménye is lehet. Az érvénytelenség elsődleges jogkövetkezményeként, ha a felek jogi helyzetében a szerződés alapján már változás állt be a Ptk. az eredeti állapot visszaállítását (in integrum restitutio) rendeli el. A másik lehetőség a bíróság számára ha az érvénytelenség oka kiküszöbölhető, a bíróság ex tunc hatállyal érvényessé nyilváníthatja a szerződést, úgy tekinti mintha már eredetileg is érvényes lett volna. Ha az in integrum restitutio nem lehetséges és az érvénytelenségi ok sem orvosolható, akkor a bíróság a szerződést a határozathozatalig terjedő időre hatályossá nyilvánítja, és az érvénytelenséget ex nunc hatállyal állapítja meg.³⁸

³⁸ Jobbágyi Gábor - Fazekas Judit: Kötelmi jog. Budapest, 2004, Szent István Társulat. 66-67. o.

5. Az általános szerződési feltételek és a fogyasztói szerződések tisztességtelensége

5.1. A 93/13 EGK irányelv rendelkezései

A Ptk. külön szabályozza az ászf és a fogyasztói szerződések érvénytelenségét. Ahogy már említettem a devizahiteles perek egyik fő kérdése, hogy devizahitel szerződésekben alkalmazott ászf-k tisztességtelenek és ezáltal érvénytelenek-e. A kérdést nemcsak a magyar jog, hanem Európai Unió jogforrások is szabályozzák. Ezek közül a legfontosabb a 93/13 EGK irányelv, melynek célja, hogy közelítse egymáshoz a részes államok fogyasztói szerződések tisztességtelenségére vonatkozó szabályozását. Az irányelv csak a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen kikötésekre vonatkozik.

Az irányelv értelmében az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési kikötés akkor tisztességtelen, ha a jóhiszeműség követelményével ellentétben súlyos egyenlőtlenséget idéz elő a fogyasztó kárára a felek szerződésből eredő jogaiban és kötelezettségeiben. Egyedileg meg nem tárgyalt feltételnek minősül minden olyan feltétel, amit már előzetesen megfogalmaztak és ezért a fogyasztó nem tudta annak tartalmát befolyásolni. Az eladót vagy szolgáltatót terhelő annak bizonyítása, hogy a feltételt egyedileg megtárgyalták.³⁹ Az irányelv melléklete példalózó felsorolást tartalmaz a tisztességtelennek minősülő feltételekről. Ezek között említi azt az esetet, amikor valamely szerződési kikötés feljogosítja a pénzügyi intézményt arra, hogy érvényes indok nélkül egyoldalúan módosítsa a szerződési feltételeket. A szerződés tehát tartalmazhat olyan feltételt, amely feljogosítja a pénzügyi intézményt, hogy érvényes indok alapján megváltoztassa a kamatlábat vagy más fogyasztó által fizetendő díjat, akár értesítés küldése nélkül is. Feltétel viszont, hogy a fogyasztót a lehető legrövidebb idő alatt értesíteni kell a változásról, és jogot kell biztosítani számára a szerződés felmondására. A melléklet másik példája a tisztességtelen kikötésre, ha a szerződésben olyan feltételt határoznak meg, amely lehetőséget biztosít a pénzügyi szolgáltató számára az árak egyoldalú megemelésére, anélkül hogy jogot biztosítana a vele szerződő fél számára a szerződés felmondására, amennyiben a megemelt ár lényegesen magasabb, mint amit a szerződéskötéskor meghatároztak. Ez nem jelenti azt, hogy a bankok ne tehetnének árindexálási záradékot a szerződésbe, feltéve, hogy egyértelműen feltüntetik az árváltoztatási módszert és az árváltoztatás megengedett.⁴⁰

³⁹ 93/13/EGK irányelv

⁴⁰ C-26/13 EUB ítélet

Valamely szerződési kikötés tisztességtelenségének megállapításakor figyelembe kell venni a szerződéskötéskor fennállott valamennyi körülményt. A szerződési feltételeknek világosaknak és érthetőeknek kell lenniük. Amennyiben a feltételek világosak és érthetőek, akkor a feltételek tisztességtelen jellegének megítélése nem vonatkozik a főszolgáltatást, valamint a főszolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát meghatározó kikötésekre.

A tagállamok kötelesek jogszabályban kimondani, hogy a tisztességtelen kikötések érvénytelenek, de ha a szerződés a tisztességtelen rész nélkül is teljesíthető, a szerződés egyebekben továbbra is kötelező a felekre. A fogyasztók védelme érdekében az államoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a tisztességtelen feltételek alkalmazásának megszüntetésére megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre (pl. közérdekű keresetindítás).⁴¹

5.2. A Ptk. rendelkezései

A jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértését a Ptk. bizonyos esetekben érvénytelenséggel sújtja. Ez főként azokat az eseteket jelenti, ahol a tisztességtelen kikötés egyensúlytalan helyzetet idéz elő. Ilyen az is, amikor az ászf, ill. fogyasztói szerződésben az egyedileg meg nem tárgyalt feltétel tisztességtelen. A Ptk. e körben átvette a 93/13/EGK irányelv rendelkezéseit, azzal hogy a tisztességtelen ászf-re vonatkozó szabályok nem csak a fogyasztói szerződésekben, hanem bármilyen szerződésben alkalmazott tisztességtelen ászf-re irányadóak.⁴² A hazai szabályozás szerint tisztességtelen az ászf, ill. fogyasztói szerződésben az egyedileg meg nem tárgyalt feltétel, ha a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével egyoldalúan és indokolatlanul a szerződési feltétel támasztójával szerződést kötő fél hátrányára állapítja meg a feleknek a szerződésből eredő jogait és kötelezettségeit, tehát felbomlik a jogok és kötelezettségek egyensúlya.⁴³ A feltétel tisztességtelen voltának megállapításakor a szerződéskötéskor fennálló összes körülményt, valamint a kikötött szolgáltatás természetét az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát figyelembe kell venni. A Ptk. kimondta, hogy külön jogszabály meghatározhatja azokat a feltételeket, amelyek tisztességtelennek minősülnek, vagy az ellenkező bizonyításáig annak számítanak. Ezeket a feltételeket a 18/1999 (II. 5.) Korm. rendelet tartalmazta. Ez a rendelet tartalmazott egy ún. fekete és egy ún. szürke listát, melyek exemplifikatív felsorolást adnak a fogyasztói szerződésben tisztességtelennek minősülő feltételekről. Mindkét listában szereplő feltételek semmiek. A szürke lista olyan feltételeket tartalmazott, amelyek tiszt-

⁴¹ 93/13/EGK irányelv

⁴² Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. 157. o.

⁴³ Ptk. 209.§ (1)–(2) bek.

tességtelensége csupán vélelmezett, és csak az ellenkező bizonyításáig tekinthetők tisztességtelennek. A fekete lista viszont olyan tisztességtelennek minősülő feltételeket tartalmaz, amelyek esetén nincs lehetőség a vélelem megdöntésére.⁴⁴

A Ptk. 209.§ (4) bekezdése egészen a Ptk. 2009-es módosításáig a következő kivételt tartalmazta a szerződési feltétel tisztességtelenségének vizsgálata alól: „A tisztességtelen szerződési feltételekre vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók a főszolgáltatást megállapító, illetve a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötésekre.” A Ptk. e szövegezése azonban nem felelt meg az EU irányelveknek, ezért 2009-ben a jogalkotó módosította az idézett szakaszt, úgy hogy csak akkor nem vonatkoznak a tisztességtelen feltételre vonatkozó rendelkezések a főszolgáltatást, ill. a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát megállapító szerződési kikötésre, ha az egyébként világos és érthető. Ha viszont az ászf vagy a fogyasztói szerződésben egyedileg meg nem tárgyalt feltétel nem világos és érthető, akkor az már önmagában tisztességtelennek minősül. Nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály határozza meg, vagy jogszabály előírásainak megfelel.⁴⁵

A Ptk. tisztességtelen feltételek két esetkörét különbözteti meg: az egyik, amikor a tisztességtelen kikötés nem fogyasztói szerződésbeli ászf-ben szerepel, a másik pedig amikor fogyasztói szerződésben a fogyasztóval szerződő fél által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel vagy ászf tisztességtelen. A kettő között az a különbség, hogy míg az ászf-t az azt alkalmazó több szerződés megkötése céljából hozza létre, addig az egyedileg meg nem tárgyalt szerződési feltétel létrehozóját ilyen cél nem vezérli. Az előbbi esethez a Ptk. a megtámadhatóság, utóbbihoz pedig a semmisség jogkövetkezményét fűzi. Itt jegyezném meg, hogy az ászf-nek minősítés szempontjából irreleváns, hogy azt ténylegesen is alkalmazták-e több szerződésben, elegendő az erre irányuló célzat is.⁴⁶

Megtámadható a tisztességtelen általános szerződési feltételt tartalmazó szerződés. Megtámadásra csak a sérelmet szenvedett fél jogosult.⁴⁷ A bíróságnak az érvénytelenséget akkor is ki kell mondania az indokolatlan egyoldalú előnyt biztosító ászf megtámadása esetén, ha az más okból semmis.⁴⁸

Fogyasztóvédelmi célból a Ptk. 2006-os módosításával új semmisségi ok került bevezetésre a fogyasztói szerződések esetében. „Fogyasztói szerződésben az általános szerződési feltételként a szerződés részévé váló, valamint a fogyasztóval szerződő fél által egyoldalúan,

⁴⁴ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 793. o.

⁴⁵ Ptk. 209.§ (4)–(5) bek.

⁴⁶ Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. 157. o.

⁴⁷ Ptk. 209.§ (1) bek.

⁴⁸ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 764. o.

előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalt tisztességtelen kikötés semmis.”⁴⁹ Fogyasztói szerződésnél tehát irreleváns, hogy a feltétel alkalmazója a feltételt egyoldalúan, előre több szerződés megkötésének szándékával vagy csak egy adott szerződésben kívánta használni. A semmisségre csak a fogyasztó érdekében lehet hivatkozni (relatív semmisség). Hogyha a feltételt a fogyasztó sikeresen támadja meg, akkor az érvénytelenség megállapítása csak a keresetet indító fogyasztóval szemben lesz hatályos, más fogyasztók szerződésének érvényességét nem érinti.

Szükséges kitérni a közérdekű keresetindítás lehetőségére is. A fogyasztók védelme érdekében a Ptk. ugyanis lehetővé teszi, hogy fogyasztói szerződések esetén a semmisségre közérdekű keresetben az arra jogszabályban feljogosított személyek és szervezetek (pl. ügyész, miniszter, stb) is hivatkozhatnak. Sikeres közérdekű megtámadás esetén a bíróság a tisztességtelen feltételt alkalmazóval szerződő valamennyi félre kiterjedően (erga omnes) állapítja meg az érvénytelenséget. Az érvénytelenség ilyen megállapítása azonban nem érinti azokat a szerződéseket, amelyeket a megtámadásig már teljesítettek. Tehát a szerződéskötés előtt fennállt helyzet nem állítható helyre.⁵⁰ A bíróság jogszabályban meghatározott személy vagy szervezet közérdekű keresetére preventív jelleggel megállapíthatja az olyan ászf érvénytelenségét is, amelyet konkrét szerződésben még nem alkalmaztak, de már nyilvánosságra hoztak vagy nyilvánosan ajánlottak. Ebben az esetben a bíróság pro futuro tiltja el a tisztességtelen ászf nyilvánosságra hozóját vagy az annak alkalmazását ajánlót az ászf alkalmazásától, és nyilvánítja érvénytelenné a feltételt.⁵¹

⁴⁹ Ptk. 209/A. § (2) bek.

⁵⁰ Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. 796-799. o.

⁵¹ Bíró György: Kötelmi jog. 339-341. o.

5.3. Az új Ptk. változtatásai

A fogyasztók védelmének növelését célozza az új Ptk. azon rendelkezése, miszerint semmis a fogyasztó és vállalkozás közötti szerződésben a fogyasztónak jogszabályban megállapított jogairól való lemondása, valamint a Ptk. rendelkezéseitől a fogyasztó hátrányára való eltérés. Emellett törvényi szintre emelkedett a már említett fekete és szürke lista.

Az új Ptk. egyértelműen elválasztja egymástól a fogyasztói szerződésben és a nem fogyasztói szerződésben alkalmazott ászf-k és egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltételek tisztességtelenségét. Kimondja, hogy a fogyasztó és vállalkozás közti szerződés esetén a vállalkozás által előre meghatározott és egyedileg meg nem tárgyalta szerződési feltételre – a 6:103.§-ban foglalt eltérésekkel – alkalmazni kell a tisztességtelen ászf-re vonatkozó rendelkezéseket. Az új Ptk. szerint már csak a fogyasztói szerződésben használt ászf esetén alapozza meg önmagában a tisztességtelenséget, ha a feltétel nem egyértelmű, míg a korábbi Ptk. ezt bármely ászf-re vonatkozóan mondta ki.

6. A devizahitel és devizakölcsön szerződések érvénytelensége a bírói gyakorlatban

6.1. A Kúria 2/2012. számú PK véleménye

A Kúria 2/2012 PK véleményében a pénzügyi intézmények szerződésben kikötött egyoldalú szerződésmódosítási jogával kapcsolatos kérdésekben adott iránymutatást a bíróságok számára. A Kúria megállapította, hogy a pacta sunt servanda elvből következik, hogy a felek a szerződéskötéskor megállapítottak szerint kötelesek a szerződésben vállalt szolgáltatások teljesítésére. Főszabály, hogy egyik fél sem jogosult a szerződést egyoldalúan megszüntetni vagy módosítani. A szerződéskötéskor mindkét fél vállalja a rendes üzleti kockázatot. Ez azt jelenti, hogy egymás irányában kölcsönösen helytállnak az „ellenőrzési körükbe tartozó” körülmények változásáért. Ebbe az „ellenőrzési körbe” beletartozik a saját anyagi, gazdasági helyzetük is. A saját helyzet objektív elnehezülésére, és ebből következően a teljesítés terhebbé válására egyik fél sem hivatkozhat a szerződés egyoldalú módosítása, a terhek másik félre való hárítása érdekében.

A fogyasztói kölcsönszerződéseknek több fajtája is ismert. Az egyik fajtája a fix kamatozású kölcsön, amely esetén az egyoldalú szerződésmódosítás lehetősége kizárt. A pénzintézetek így az esetleges körülményváltozásból eredő kockázatot már előzetesen belekalkulálják a kamat mértékébe, ami miatt a hitel drágább lesz. Ez azt is jelenti, hogy a pénzügyi intézmény nem köteles a fogyasztó javára érvényesíteni a pénzügyi körülmények változásának fogyasztóra nézve kedvező hatásait. A fogyasztási kölcsönszerződés másik fajtája a változó kamatozású kölcsön. Ennek két alfajtaját különíthetjük el. Az első, amikor a felek ún. érték-megtartó klauzulát alkalmaznak a szerződésben, és megállapodnak abban, hogy a kamatszintet egy ún. referenciakamathoz kötik. Ebben az esetben a referenciakamat változásának megfelelően változik a fogyasztási kölcsön kamatszintje a szerződés módosítása nélkül. A változó kamatozású kölcsönök másik esete a valódi egyoldalú szerződésmódosítási jogot kikötő szerződések, melyeknél a pénzügyi intézmény alakító jogot gyakorol a szerződésben előre meghatározott joggal élve. Ezekben ún. kamat-kiigazító kikötést alkalmaznak a felek, mely alapján csak az ok-listában szereplő valamely ok bekövetkezése esetén emelheti meg a pénzügyi intézmény a kamatszintet.

A Ptk. kimondja, hogy az a feltétel, amelyet jogszabály állapít meg, vagy jogszabály előírásainak megfelelően határoznak meg, nem minősülhet tisztességtelennek. Mivel jogsza-

bály (konkrétan a Hpt.) lehetővé teszi fogyasztói kölcsönszerződések esetén a pénzügyi intézmény számára az egyoldalú szerződésmódosítás jogának kikötését, ezért az önmagában nem tekinthető érvénytelennek. Az egyoldalú szerződésmódosítás tényleges gyakorlására a félnek akkor van lehetősége, ha arra jogszabály vagy a felek szerződése feljogosítja. Jogszabály nem zárja ki, hogy ezt a jogosultságot a fél az ászf-ben előre meghatározza, és az a szerződés tartalmává váljon.

A jogszabály által megállapított szerződési feltétel tisztességtelensége nem vizsgálható, ha a feltétel tartalmát a kógens keretszabály kimerítően, taxatíve meghatározza. A bíróság abban az esetben vizsgálhatja a kikötés tisztességtelenségét, ha az a törvény diszpozitív szabályaitól eltérő rendelkezést tartalmaz, vagy ha a kógens keretszabályt a felek rendelkezési joga tölti meg tartalommal. Az egyoldalú szerződésmódosítási jogot megállapító feltétel esetén a jogszabály csak azt teszi kötelezővé, hogy az ok-listát a szerződés tartalmazza. A Hpt. azt már nem határozza meg taxatíve, hogy mik azok a konkrét okok, amelyek az egyoldalú módosításra lehetőséget adnak. Ebből következik, hogy a pénzügyi intézmények egyoldalúan és előre meghatározhatják az ok-listát az ászf keretei között. Ez tehát egy olyan kógens keretszabály, melyet a pénzügyi intézmény rendelkezési joga tölt meg tartalommal, így a fogyasztó hivatkozhat azok tisztességtelenségére.

A Kúria kimondta, hogy a pénzügyi intézmény egyoldalú szerződésmódosítási jogosultsága nem a kölcsönügylet főszolgáltatását megállapító, illetve a szolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát meghatározó szerződési kikötés, tisztességtelensége tehát vizsgálható. Tisztességtelen és emiatt semmis az az egyoldalú szerződésmódosítási jogot kikötő feltétel, amelyik a jóhiszeműség és tisztesség követelményének megsértésével indokolatlanul és egyoldalúan előnyt biztosít a pénzügyi intézménynek és hátrányt jelent a fogyasztó számára.

Különösen tisztességtelen az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó feltétel, ha nem felel meg az egyértelmű és érthető megfogalmazás, a tételes meghatározás, az objektivitás, a ténylegesség és arányosság, az átláthatóság, a felmondhatóság, és a szimmetria elveinek (továbbiakban hét elv).

Az egyértelmű és érthető megfogalmazás elve azt jelenti, hogy az ászf tartalmának világosnak és érthetőnek kell lennie. Ennek hiánya a szerződési feltétel tisztességtelenségét önmagában is megalapozza, még akkor is ha a kikötés főszolgáltatást, vagy főszolgáltatás és ellenszolgáltatás arányát állapítja meg. Az elv célja a fogyasztók védelme. A fogyasztó nem rendelkezik ugyanis azzal a szaktudással és ismerettel, mint amivel a pénzügyi intézmény, ugyanakkor az ügyletkötés kockázata őt terheli. Elvárás a pénzügyi intézmény által alkalmazott ászf-fel szemben, hogy „az átlagfogyasztó számára közérthető stílusban és olvasható

formátumban kerüljön megszövegezésre”. A Kúria megállapította, hogy a pénzügyi kötelmekben bizonyos szakmai kifejezések használata elkerülhetetlen. Ezek alkalmazása nem alapozza meg az egyértelmű és érthető megfogalmazás elvének sérelmét. Az viszont sérti ezt az elvet, ha az ászf szerkezeti kialakítása szükségtelenül bonyolult, nem áttekinthető.

A *tételes meghatározás elve* értelmében az ászf-nek tartalmaznia kell az egyoldalú szerződés módosításra okot adó körülmények taxatív felsorolását. Ha az ászf nem tartalmazza az ok-listát, vagy az ok-lista csak példálózó jellegű, akkor a kikötés semmis.

Az *objektivitás elve* alatt azt kell érteni, hogy az ok-listában szereplő körülményeknek objektívnak kell lennie, azaz olyanoknak, amelyet nem a pénzügyi intézmény idéz elő saját magatartásával, hanem a felektől független tényezők eredménye. Tehát ha a pénzügyi intézmény saját magatartásával képes előidézni a körülmény bekövetkezését, akkor a feltétel tisztességtelen.

A *ténylegesség és arányosság elve* két részre bontható. A *ténylegesség* azt jelenti, hogy az ok-listában csak olyan körülményeket jelölhetnek meg a pénzügyi intézmények, melyek szakmailag indokoltak és tényleges hatást gyakorolnak a kamatra, díjra, költségre. A pénzügyi intézmény az egyoldalú szerződés módosítás jogát nem fordíthatja haszonszerzésre. Ezt hivatott biztosítani az *arányosság elve*, mely azt jelenti, hogy nem lehet nagyobb az emelés mértéke, mint a megjelölt körülmények változásának kamatra, díjra, költségre gyakorolt hatása.

Az *átláthatóság elve* alapján a pénzügyi intézménynek a szerződésben meg kell jelölnie, hogy mit tekint referenciakamatnak, milyen képletet használnak a kamat, költség, díj módosításának kiszámítására. Tartalmaznia kell a szerződésnek, hogy milyen időközönként vizsgálják felül a kamatlábakat, milyen időközönként alkalmazzák a képletet, ill. a szerződés módosításra okot adó körülmény bekövetkeztekor milyen kamatot vesznek figyelembe: a kamatperiódus átlagát vagy a fordulónapi helyzetet.

A *felmondhatósági elve* a felmondás jogának biztosítását jelenti. Erre azért van szükség, mert a fogyasztó számára az egyoldalú szerződés módosítás hátrányos lehet. A szerződésnek tartalmaznia kell, milyen módon értesíti a pénzügyi intézmény a fogyasztót a módosításról, és hogy mennyi idő áll a fogyasztó rendelkezésére a felmondási jog gyakorlására.

A *szimmetria elve* értelmében az egyoldalú szerződés módosítási jogot nemcsak a pénzügyi intézmény számára kedvező körülményváltozás esetén, hanem a fogyasztó javára is érvényesíteni kell az arányosság elvének figyelembe vétele mellett.

A Ptk. szabályozza, hogy milyen szerződési feltételek minősülnek tisztességtelennek (ld. 5.2. pont). Ezek a rendelkezések értelemszerűen kiterjednek az egyoldalú szerződés módosításra vonatkozó kikötésekre is. Emellett a Hpt. is tartalmaz bizonyos többletkövetelménye-

ket ezzel kapcsolatban (ld. 1.2.3. pont). Mivel a fogyasztói kölcsönszerződés tartós jogviszonyt keletkeztet, előfordulhat, hogy a fogyasztó olyan szerződési kikötés érvénytelenségére hivatkozik, amelynek üzletszabályzatba való beültetésének időpontjában a Hpt. még nem ilyen tartalommal volt hatályban. Az ilyen ászf nem ütközik jogszabályba, mert a Hpt-nek nincs visszaható hatálya. A fogyasztó ebben az esetben viszont hivatkozhat arra, hogy az ászf az üzletszabályzat készítése vagy a szerződés megkötésének időpontjában hatályos Ptk. rendelkezések alapján minősül tisztességtelennek. „Nem ütközik a visszaható hatályú jogalkalmazás tilalmába, ha a bíróság a szerződéskötés időpontjában hatályos Ptk. rendelkezések alapján az ászf tisztességtelenségét állapítja meg olyan okból, amelyet utóbb a külön törvény (...) kötelezően is szabályoz.”

A pénzügyi intézmény az egyoldalú szerződésmódosítási jogával csak akkor élhet az ok-listában meghatározott feltétel bekövetkezése esetén, ha a körülményváltozás a szerződéskötéskor nem volt előre látható, és a pénzügyi intézménynek a rendes üzleti kockázatot meghaladó mértékű érdekséreelmet okoz. Nem lesz tisztességtelen az ászf, ha nem tartalmazza ezt a fordulatot. A tisztességtelen jelleg megítélésénél ugyanis azt kell figyelembe venni, hogy a tényleges szerződésmódosításkor ezt a szabályt a pénzügyi intézmény betartotta-e.

A Kúria véleménye alapján ezek a szabályok megfelelően irányadók a díj és a költség egyoldalú módosítására is, akkor is, ha a kamat egyébként fix vagy referencia kamatlábhoz kötött. A pénzügyi intézménynek az őt érő, a rendes üzleti kockázat fogalmkörébe eső érdeksérelemmel a szolgáltatás ellenértékének megállapításakor számolnia kell, az ebből fakadó terheket nem háríthatja át a fogyasztóra. Az ellenérték kiszámításánál figyelembe vett, előre látható kockázatok áthárításával a pénzügyi intézmény egyoldalú és indokolatlan előnyhöz jutna, ezért egyoldalú szerződésmódosításnak nincs helye az ilyen körülményváltozás tényleges bekövetkeztekor.

Fogyasztói kölcsönszerződés esetében a tisztességtelen egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tevő feltétel mellőzése ellenére a szerződés továbbra is teljesíthető, így a Ptk. értelmében az egész szerződés nem dől meg, a szerződés egyebekben továbbra is köti a feleket. Ha az ok-listában meghatározott valamely feltétel tisztességtelen, akkor az egyoldalú szerződés módosítás jogát csak az adott tisztességtelen feltétel bekövetkezése esetén nem alkalmazhatja a pénzügyi intézmény. Minden más feltétel bekövetkezése esetén élhet a szerződésmódosítás lehetőségével. Ha a bíróság a feltétel érvénytelenségét állapítja meg az azt jelenti, hogy a pénzügyi intézmény annak alapján nem módosíthatta volna a szerződést, a szerződés tehát a módosítást megelőző tartalommal érvényes. Az ászf akkor is tisztességtelen lehet, ha a pénzügyi intézmény azt ténylegesen nem alkalmazta.

Nem válik a szerződés részévé az olyan egyoldalú szerződésmódosítási jogot biztosító feltétel, amelynek tartalmát a fogyasztó a szerződéskötéskor nem ismerhette meg. „Ha az egyoldalú szerződésmódosításra vonatkozó kikötés nem válik a szerződés részévé, a létre nem jött szerződési tartalom érvénytelen sem lehet. Az ilyen kikötés tisztességtelensége ezért nem vizsgálható.”

6.2. A Kúria 6/2013. számú PJE határozata

A devizahitelekkel kapcsolatos jogvitákban a különböző bíróságok eltérően értelmezték a jogszabályok rendelkezéseit, ezért a Kúria szükségesnek ítélte a bírói gyakorlat egységesítését. Ezt a célt szolgálta a 6/2013. számú PJE meghozatala. A Kúria kimondta, hogy a devizaszerződések azok, melyekben az adós devizában adósodik el, a kölcsön folyósítása és törlesztése pedig forintban történik. A szerződések megkötésekor pedig nem létezett olyan jogszabály, amely felső határát állapította volna meg az adós által viselt kockázatnak vagy általában tiltotta volna az árfolyamváltozásból eredő kockázat adósra telepítését.

A Kúria kifejti, hogy tévesnek tekinti azon feltevést, miszerint a devizaalapú kölcsönöknél a törlesztés pontos összegét nem lehetett megállapítani a szerződéskötés időpontjában. „Az adós tartozása (...) a szerződéskötés időpontjában egyértelműen rögzül: az a kirovó pénznemben meghatározott összeg. A kirovó és a lerovó pénznem eltéréséből szükségszerűen fakad, hogy a szerződéskötés időpontjában nem lehet megmondani, hogy a lerovás (szerződéskötéskor nem is szükségszerűen ismert) pénznemből mennyit kell adni ahhoz, hogy az adós teljesítsen. Ez azonban a kirótt tartozás egyértelmű meghatározottságát nem érinti.” Az is a tartozás konkrét meghatározásának számít, ha nincs meghatározva számszerűen a folyósított összeg, illetve a törlesztőrészek, de azok kiszámítható módon vannak feltüntetve a szerződésben.

A Hpt. előírja, hogy a pénzügyi intézmény a szerződés megkötésekor az árfolyamváltozás lehetőségéről és annak hatásairól a fogyasztót köteles tájékoztatni. A tájékoztatási kötelezettség viszont értelemszerűen nem terjedhetett ki az árfolyamváltozás mértékére, irányára. A hitelezőknek nem kellett nyilatkozni a forint-deviza árfolyam szerződés ideje alatt várható alakulásáról, mivel ez a szerződés megkötésekor előre nem látható. Az ilyen tartalmú kötelezettséget nem is lehetne teljesíteni. A szerződési terhek előre nem látható, egyoldalú eltolódása a szerződés megkötését követően nem tekinthető érvénytelenségi oknak, mert az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia.

A Kúria azt is megállapította, hogy a devizakölcsön önmagában az említett tulajdonságai miatt nem ütközik jogszabályba. Ez persze nem jelenti azt, hogy az egyes konkrét szerződések, szerződési feltételek ne lehetnének más okból érvénytelenek (pl. tisztességtelenek), csupán azt, hogy a devizakölcsön mint szerződési konstrukció nem ütközik jogszabályba. Annak eldöntése, hogy az egyes szerződések tisztességtelenek-e vagy sem csak a konkrét perekben lehetséges.

A deviza alapú kölcsönszerződés nem tekinthető jóerkölcsbe ütközőnek sem. A Ptk. a bíróságok mérlegelésére bízta hogy mi számít jóerkölcsbe ütközőnek. A gyakorlat szerint azáltal válik egy szerződés jóerkölcsbe ütközővé, hogy a társadalom negatív értékítéletet kapcsol hozzá. A deviza alapú kölcsönszerződéseket megkötésük idején a társadalom nem ítélte el. A fogyasztók vállalták az árfolyamváltozás kockázatát, mert kedvezőbb kamatozással juthattak deviza alapú kölcsönhöz, mint forintkölcsönhöz. A körülmények szerződéskötést követő, adósok számára kedvezőtlen alakulása nem alapozhatja meg a szerződés érvénytelenségét.

A deviza alapú kölcsönszerződés uzsorás szerződésnek sem tekinthető. Egy szerződés a Ptk. szerint akkor minősül uzsorásnak, ha a szerződő fél a szerződés megkötésekor a másik fél helyzetének kihasználásával feltűnően aránytalan előnyt kötött ki. A pénzügyi intézmények által tömegesen alkalmazott blankettaszerződések természetéből következik, hogy a pénzügyi intézmény nem lehetett figyelemmel a fogyasztó anyagi helyzetére. Ugyanazok a szerződési feltételek vonatkoztak a rossz anyagi helyzetben lévőkre, mint azokra, akik jó anyagi helyzetben voltak. Nem mondhatjuk tehát, hogy a bankok kihasználták volna a másik fél gazdasági helyzetét. A Kúria kifejtette azt is, hogy a pénzügyi intézmények nem is jutottak őket meg nem illető előnyhöz, mert csak a devizának megfelelő értékű forint összeget kaptak vissza az adósoktól törlesztéskor.⁵²

⁵² 6/2013 PJE

6.3. Az Európai Unió Bírósága C-26/13. számú ítélete

A Kúria a Kásler ügy⁵³ kapcsán három kérdésben fordult az Európai Unió Bíróságához (továbbiakban: EUB):

Az *első kérdés*ben arra kért választ, hogy a devizában meghatározott, de ténylegesen hazai pénznemben folyósított és törlesztendő kölcsön esetén az átváltási árfolyamokra vonatkozó, egyedileg meg nem tárgyalta kikötések a szerződés elsődleges tárgyának minősül-e vagy sem? Ha nem, akkor az olyan árak vagy díjazásnak számít-e, amelynek szolgáltatással arányban állása a 93/13/EGK irányelv szerint nem vizsgálható a tisztességtelenség szempontjából, amennyiben a feltétel egyébként világos és érthető? E körben van-e jelentősége annak, hogy a pénzügyi intézmény és a fogyasztó között tényleges átváltásra sor kerül-e?

A *második kérdés* arra irányult, hogy a feltétel világossága és érthetősége szempontjából csak azt kell-e vizsgálni, hogy az nyelvtanilag világos és érthető-e, vagy tágabb értelemben azt is, hogy a „feltétel alkalmazása gazdasági indokainak, illetve a szerződés többi feltételével való kapcsolatának is világosnak és érthetőnek kell lennie?”

A *harmadik kérdés* az volt, hogy amennyiben a tisztességtelen feltétel kihagyásával a szerződés teljesítése lehetetlenné válik, akkor a nemzeti bíróság a tisztességtelen kikötést módosíthatja-e, vagy helyettesítheti-e a szerződési jog valamely diszpozitív szabályával annak érdekében, hogy a szerződés érvényben maradjon? Illetve van-e jelentősége annak, hogy a magyar jog erre nézve tartalmaz megengedő szabályozást?

Az EUB válaszai:

Az *első kérdés* kapcsán az EUB kifejtette, hogy mivel a 4. cikk (2) bekezdése kivételt állapít meg az irányelv hatálya alól, ezért azt az irányelv céljának minél teljesebb körű megvalósulása érdekében szigorúan kell értelmezni. Ez alapján a szerződés elsődleges tárgya alatt a szerződésre jellemző, alapvető szolgáltatásokat kell érteni, amelyek meghatározzák a felek kapcsolatának lényegét. Amelyek pedig ehhez képest járulékos jellegű szolgáltatások, azok nem minősülnek a szerződés elsődleges tárgyának. A nemzeti bíróság feladata, hogy a szer-

⁵³ A Kásler ügyet volt az, ami az egész devizahiteles ügyet kirobbantotta. A Kásler házaspár az OTP bankkal kötött devizahitel szerződésük érvénytelenségének megállapításáért indított keresetet 2011-ben a bíróságon. Arra hivatkoztak, hogy tisztességtelen az a kikötés, amely árfolyamrész alkalmazását megengedi. Az első fokon eljáró bíróság ítélete szerint a kikötés semmis, és elrendelte a törlesztőrészletek vételi árfolyamon való meghatározását visszaható hatállyal. A másodfokú bíróság az ítéletet helyben hagyta. Az indoklás szerint a pénzügyi intézmény a fogyasztónak nem devizában adja a kölcsönt, és a fogyasztó nem devizában törleszt. A bank részéről tehát nincs olyan szolgáltatás, amiért a fogyasztónak fizetnie kellene az árfolyamrészből fakadó különbözetet. Az OTP bank felülvizsgálati kérelemmel fordult a Kúriához. Kérelmében arra hivatkozott, hogy az árfolyamrész kikötő rendelkezés a szerződés főszolgáltatását állapítja meg, így tisztességtelensége a bíróság által nem vizsgálható, ha a feltétel világos és érthető. Ezt követően fordult a Kúria jogértelmezésért az EUB-hoz.

ződés és annak körülményei alapján eldöntse, hogy az átváltási árfolyamot meghatározó kikötés az adós szolgáltatása alapvető elemének minősül-e. Emellett kimondta, hogy azon szerződési feltétel, mely meghatározza a törlesztőrészlet átváltási árfolyamát nem tekinthető díjazásnak, mivel a pénzügyi intézmény tényleges átváltási szolgáltatást nem végez az adós számára a számítás során. Ebből következően, ha a nemzeti bíróság azt állapítja meg, hogy kikötés nem a szerződés elsődleges tárgya, akkor feltételt a tisztességtelenség körében vizsgálni lehet.

Az EUB a *második kérdés* kapcsán megállapította, hogy ha a nemzeti bíróság által az kerül megállapításra, hogy egy feltétel a szerződés elsődleges tárgyának minősül, annak csak akkor nem kell vizsgálni a tisztességtelenségét, ha a feltétel világos és érthető. A szerződési feltételek világossága és érthetősége alapvető jelentőségű a fogyasztó számára, mert ezek ismerete alapján dönti el, hogy megkötí-e a szerződést vagy sem. Az átláthatóság követelménye éppen ezért nem csak a nyelvtani értelemben vett érthetőséget jelenti, hanem azt kiterjesztően kell értelmezni és ide kell érteni a „feltétel alkalmazása gazdasági indokainak, illetve a szerződés többi feltételével való kapcsolatának” az érthetőségét is. Azt kell vizsgálnia a nemzeti bíróságnak, hogy a pénzügyi intézmények a fogyasztók számára egyértelműen tüntették-e fel a devizaátváltási mechanizmusok lehetséges gazdasági következményeit. A lényeg az, hogy a fogyasztó ne csak felismerni legyen képes a külföldi pénznem eladási és vételi árfolyama közötti különbség fennállását, hanem képes-e ezek alapján átlátni a pénzintézetek által alkalmazott devizaátváltási módszer, valamint e módszer és a többi szerződési feltételben meghatározott mechanizmusok közti összefüggések esetleges gazdasági következményeit és a kölcsön teljes költségére gyakorolt hatását.

Harmadik kérdésre adott válasz értelmében az irányelvvel ellentétes az olyan nemzeti jogszabály amely lehetővé teszi a tisztességtelen szerződési kikötés módosítását, mert az ellentétes az irányelv hosszú távú céljaival. Mert ha a nemzeti bíróság a tisztességtelen szerződési feltételt „a szükséges mértékben továbbra is kiegészíthetné oly módon, hogy az említett eladók vagy szolgáltatók érdekei biztosítottak legyenek”, akkor a pénzügyi szolgáltatókat semmi sem tartaná vissza a tisztességtelen feltételek alkalmazásától. Azt viszont megengedhetőnek tartja, hogy a nemzeti bíróság a tisztességtelen feltételt a nemzeti jog valamely diszpozitív rendelkezésével helyettesítse. Ezekről feltételezhető, hogy nem tisztességtelenek, és így a szerződés továbbra is érvényben marad és köti a feleket, ami megfelel az irányelv 6. cikk (1) bekezdésének. Ha nem lenne biztosított a tisztességtelen kikötés valamely diszpozitív szabállyal való helyettesítése, az a szerződés érvénytelenségének megállapítását jelentené, ami azzal a következménnyel jár főszabály szerint, hogy a fennmaradó tartozás azonnal ese-

décessé válik. Ez pedig azt jelentené, hogy az esedékessé váló tartozás esetleg „meghaladja a fogyasztó pénzügyi képességeit, és ezért jobban bünteti őt, mint a hitelezőt, amely ennek következtében lehetséges, hogy nem lesz annak elkerülésére ösztönözve, hogy ilyen kikötéseket illesszen az általa kínált szerződésekbe.” Az EUB tehát kimondta, hogy nem ütközik az irányelvbe az olyan nemzeti jogszabály, amely lehetővé teszi a nemzeti bíróság számára, hogy a tisztességtelen feltételt a nemzeti jog valamely szabályával helyettesítse, ha a szerződés a tisztességtelen kikötés elhagyásával lehetetlenné válna.⁵⁴

A *Kúria döntésében* ezt követően megállapította az árfolyamrésre vonatkozó feltétel tisztességtelenségét. Döntését azzal indokolta, hogy a deviza alapú kölcsönszerződéseknel nincs átváltás csak átszámítás, amelyért díjazás nem jár. A vételi és eladási árfolyamok alkalmazásából a banknak ellenszolgáltatással nem fedezett szolgáltatása, míg a fogyasztónak költsége keletkezik, ami tisztességtelen. Az indoklás emellett arra hivatkozott, hogy a feltétel azért is tisztességtelen, mert a szerződés árfolyamrésre vonatkozó pontjai az átlagos fogyasztó által nem követhetők, az ügyfél csak nehezen látja át az őt terhelő kötelezettségeket, ezért nem felel meg a világos és érthető megfogalmazás elvének.⁵⁵

6.4. A Kúria 2/2014. számú PJE határozata

A Kúria figyelemmel az EUB döntésére kimondta, hogy a deviza alapú kölcsönökben az olyan kikötés, amelynek értelmében a fogyasztó korlátlanul viseli az árfolyamváltozásból eredő kockázatot a szerződés elsődleges tárgyának minősül. Ezért annak tisztességtelensége csak akkor vizsgálható, ha a feltétel tartalma nem érthető, azaz, ha a szerződés szövege és a hitelnújtó intézmény nem megfelelő tájékoztatása miatt „a fogyasztó alappal gondolhatta úgy, hogy az árfolyamkockázat nem valós, vagy az őt csak korlátozott mértékben terheli”. Az érthetőség és világosság követelménye csak egy 2009-es törvénymódosítással került bele a Ptk-ba. Felmerült tehát a kérdés, hogy a módosítás hatálybalépése előtt kötött szerződésekre is alkalmazni kell-e? Az Európai Unióhoz való csatlakozással Magyarország is köteles a nemzeti jog rendelkezéseit az adott területre vonatkozó Uniós joggal összhangban értelmezni, amennyiben az nem vezet contra legem jogértelmezéshez. A 93/13 EGK irányelv rendelkezése – miszerint a világos és érthető, főszolgáltatást megállapító feltétel tisztességtelensége nem vizsgálható – nem ütközik jogszabályba, ezért ezt a szabályt figyelembe kell venni a Ptk. módosítása előtt kötött szerződések elbírálásánál is.

⁵⁴ C-26/13 EUB ítélet

⁵⁵ <http://www.jogiforum.hu/hirek/31907> (2014. 10. 23.)

A Hpt. 203§-a szerint „a pénzügyi intézménynek fel kell tárnia a szerződéses ügyletben az ügyfelet érintő kockázatot, amelynek tudomásulvételét az ügyfél aláírásával igazolja”. Egy szerződési feltétel tisztességtelenségének megállapításakor a bíróságnak figyelembe kell vennie a szerződéskötésre vezető össze körülményt beleértve a pénzügyi intézmény által közzétett a fogyasztónak adott tájékoztatását is. Ha ezen összes releváns körülmény alapján „az általánosan tájékozott, ésszerűen figyelmes és körültekintő átlagos fogyasztó” képes volt felismerni, hogy az árfolyamváltozás kockázatát korlátozás nélkül ő viseli, akkor az adott feltétel tisztességtelensége nem állapítható meg. A Kúria ezzel kapcsolatban azt a vélelmet állítja fel, hogyha az ügyfél a jogszabályok által előírt tájékoztatást megkapta és a nyilatkozatot aláírta, akkor azt úgy kell tekinteni, hogy az számára érhető és világos volt. A banknak kell bizonyítania, hogy a vele szerződést kötő felet ilyen módon tájékoztatta. A szerződés akkor minősül tisztességtelennek, ha a pénzügyi intézménynek felróható okból nem volt világos és érthető a fogyasztó számára, hogy az árfolyamkockázatot korlátlan mértékben ő viseli. Ezt a fogyasztónak kell bizonyítania.

Az adóst tehát olyan helyzetbe kell hozni, hogy fel tudja mérni a szerződéskötésből eredő kötelezettségeit. Ez azt jelenti, hogy a szerződésnek fel kell tüntetnie a szerződési terhek lehetséges alakulását, azaz az ok-listából egyértelműen ki kell tűnnie a körülményváltozásból eredő kötelezettségváltozás mechanizmusának és annak lehetséges mértékének, vagyis ha a feltétel egyértelműen és világosan rögzítette, hogy az adós fennálló tartozását miként és milyen mértékben módosítják a kikötésben meghatározott körülmények változásai. E körben nem megfelelő az a megoldás, ha a szerződés pusztán felsorolja a szerződésmódosításra okot adó körülményeket. Megfelelő magyarázat nélkül ezek ugyanis nem felelnek meg az átláthatóság elvének. Az egyoldalú szerződésmódosítást előíró feltétel akkor nem tisztességtelen, ha biztosítja a hét elv, és a szerződési rendelkezések betartásának ellenőrizhetőségét, valamint azt, hogy a fogyasztó fel is léphet a pénzügyi intézménnyel szemben.

A Kúria tisztességtelennek minősítette a pénzügyi intézmények azon gyakorlatát, hogy a folyósított összeget a saját vételi, a törlesztő részleteket pedig a saját eladási árfolyamuk alapján számolták ki, mert ez indokolatlan és egyoldalú hátrányt jelent a fogyasztó számára jóhiszeműség és a tisztesség követelményének megsértésével. Az eladási árfolyam ugyanis mindig nagyobb, mint a vételi, ebből következik, hogy a pénzügyi intézmények oldalán ez a gyakorlat bevételt generál, míg az adósnek kiadása keletkezik. Ez olyan indokolatlan költséget jelent a fogyasztó számára, amellyel szemben a pénzügyi intézmény részéről nem áll közvetlen pénzügyi szolgáltatás. A deviza alapú kölcsönöknél ugyanis a törlesztő részlet meghatározásakor tényleges pénzváltásra nem kerül sor, hanem csak a tartozás összegének teljesi-

téskori árfolyam szerinti kiszámítása történik. Az árképzés e mechanizmusa azért is tisztességtelen, mert nem felel meg a világos és egyértelmű szabályozás követelményének, mert még nyelvtanilag egyértelmű megfogalmazás esetén sem tud a fogyasztó az őt terhelő fizetési kötelezettség mértékével előre számolni. A Kúria ezért előírja, hogy a szerződésekben szereplő vételi és eladási árfolyamok helyébe az MNB hivatalos devizaárfolyama lép. A bíróságok a különmemű árfolyamok alkalmazásának tisztességtelenségét hivatalból kötelesek észlelni.⁵⁶

6.5. A bírói gyakorlat kritikája

Az alábbiakban elemzem a bírói gyakorlat ellenmondásait és hibáit az előbb említett PK vélemények és jogegységi döntések alapján.

Először a Kúria a Kásler ügyben hozott döntésének indoklását emelném ki, amely szerint a vételi és eladási árfolyamok alkalmazásából a bankok oldalán ellenszolgáltatással nem fedezett szolgáltatás keletkezik. (E logika mentén felmerülhet a kérdés, hogy mi van akkor, ha az árfolyamrész alkalmazása nem a banknak kedvez, hanem a fogyasztónak. Követelhetne volna bank a szerződés érvénytelenségének megállapítását azért, mert ily módon a fogyasztónál „ellenszolgáltatás nélkül maradó szolgáltatást” keletkezik?) Ez megfelel a 2/2014 PJE-ben megfogalmazottaknak, miszerint az eladási árfolyam mindig nagyobb, mint a vételi. A pénzügyi intézmények oldalán ez a gyakorlat bevételt generál, míg az adósnak kiadása keletkezik. Ez az indoklás viszont ellentétben áll a Kúria a 6/2013 számú jogegységi döntésével, amelyben megállapította, hogy az árfolyamváltozás kockázatát a fogyasztó viseli, míg a hitelező helyzetét az árfolyamváltozás nem befolyásolja, mert forintban ugyanolyan értékű devizához jut az adós teljesítésekor, mint amennyit folyósított. Ebből következik, hogy nem lehet szó a bank oldalán ellenszolgáltatás nélkül maradt szolgáltatásról.

A másik ellentmondás, amire fel szeretném hívni a figyelmet szintén az árfolyamrésszel kapcsolatos. Az árfolyamrész alkalmazása kapcsán a Kúria a 2/2014. számú jogegységi döntésében kimondja, hogy: „Az árképzés ezen mechanizmusa nem felel meg a világos és egyértelmű szabályozás követelményének, mert még nyelvtanilag egyértelmű megfogalmazás esetén sem tud a fogyasztó az őt terhelő fizetési kötelezettség mértékével előre számolni.”⁵⁷ Ez szemben áll a 6/2013 PJE döntéssel, amely még azt mondta ki, hogy a devizakölcsön szerződéseknel a szerződéskötés időpontjában egyértelműen meg lehet állapítani a tartozás összegét: az a kirovó pénznemben meghatározott összeg. A kirovó és a lerovó pénznem eltéréséből kö-

⁵⁶ 2/2014 PJE

⁵⁷ 2/2014 PJE

vetkezik, hogy a szerződéskötéskor nem lehet megmondani, hogy a lerovó pénznemből mennyit kell adni a teljesítéshez. Ez azonban a kirótt tartozás egyértelmű meghatározottságát nem érinti.⁵⁸ Ráadásul a szerződési terhek előre nem látható, egyoldalú eltolódása a szerződés megkötését követően nem tekinthető érvénytelenségi oknak, mert az érvénytelenség megállapításához az érvénytelenségi oknak a szerződés megkötésekor kell fennállnia.

⁵⁸ 6/2013 PJE

7. A devizahiteles törvény

7.1. A 8/2014 AB határozat

A devizahiteles törvény rendelkezéseinek elemzése előtt szükségesnek látom, hogy röviden ismertettessen 8/2014 AB határozatot, amely lehetővé tette, hogy az törvényhozó megalkossa a devizahiteles törvényt.

Az AB döntésében kimondta, hogy a szerződési szabadság elvét sérti az állami beavatkozás a szerződéses jogviszonyokba, ezért az csak kivételes lehetőség a jogalkotó számára. A 32/1991 AB határozat kimondta, hogy a hosszú távú szerződéses kapcsolatok esetén fennáll annak a lehetősége, hogy valamely fél érdekét lényegesen sértő, a szerződéskötéskor előre nem látható gazdasági és társadalmi változások következnek be, amelyek valamelyikük számára rendkívül terhessé vagy egyenesen lehetetlenné tehetik a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartását vagy a szerződés teljesítését, ill. amelyek tudatában a felek nem vagy más tartalommal kötöttek volna szerződést. Ezekben az esetekben indokolt lehet, hogy a szerződést bíróság módosítsa, és a tartós jogviszonyt keletkeztető szerződések tartalmát a megváltozott körülményekhez igazítsa. Az AB azt is megállapította, hogy „ha a társadalmi méretű változások a szerződések nagy tömegét érintik, indokolt, (...) hogy a jogviszonyok megváltoztatására, módosítására a törvényhozás dolgozzon ki általános megoldást”. Erre csak ugyanolyan feltételek fennállása esetén van lehetőség, mint a bírósági szerződésmódosításra, tehát csak a *clausula rebus sic stantibus* elvnek megfelelően kerülhet rá sor. A jogszabályi szerződésmódosítás feltételei ezek alapján, hogy:

- a szerződéskötést követően áll be körülményváltozás
- ennek következtében a szerződés változatlan tartalommal történő fenntartása valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti
- a körülményváltozás nem volt ésszerűen előrelátható
- ha körülményváltozás túlmegy a normális változás kockázatán
- a lényeges körülményváltozás társadalmi méretű legyen, vagyis a szerződések nagy tömegét érintse.

Az AB azt is kimondta, hogy annak eldöntése, hogy egy körülményváltozás társadalmi méretű-e a jogalkotó feladata. A bírói szerződésmódosítás célja a felek közti érdekegyensúly

újbóli megteremtése. Ebből következik, hogy „a törvényi úton történő szerződésmódosításnak is, amennyire lehet, mindegyik fél méltányos érdekeit figyelembe kell vennie.”⁵⁹

7.2. A devizahiteles törvény rendelkezései

Az alábbiakban szeretném bemutatni az utóbbi időben olya sok vitát kiváltó devizahiteles törvény rendelkezéseit.

A törvény 3.§-a kimondja, hogy az árfolyamrés vonatkozásában semmis az az ászf vagy egyedileg meg nem tárgyalta kikötés, amelynek folyósítására a vételi, a tartozás törlesztésére pedig az eladási vagy egyébként a folyósításkor meghatározott árfolyamtól eltérő típusú árfolyam alkalmazását rendeli. A semmis kikötés helyébe az MNB hivatalos devizaárfolyama lép mind a folyósítás, mind a törlesztés tekintetében. Kivéve, ha a kikötés megfelel a Hpt. 200/A.§-ának.⁶⁰

A 4.§ szerint fogyasztói kölcsönszerződésben a kamat, díj vagy költség emelését lehetővé tevő egyoldalú szerződésmódosítási jogot biztosító kikötés tisztességtelenségét vélelmezni kell – az egyedileg megtárgyalta feltétel kivételével – ha az nem felel meg a már említett hét elvnek. Az ilyen szerződési kikötés semmis, ha a pénzügyi intézmény nem kezdeményez harminc napon belül polgári peres eljárást a vélelem megdöntésére vagy a bíróság a keresetet elutasítja vagy a pert megszünteti. Szintén semmis a kikötés, ha a bíróság annak semmisségét az elszámolásról szóló külön törvény alapján az MNB által indított közérdekű keresettel indított perben megállapította.⁶¹ A bankok nem jogosultak egyoldalú kamat-, díj- vagy költségemelésre a fogyasztói kölcsönszerződések tekintetében, amíg az érintett ászf tisztességességét a bíróság jogerősen nem állapítja meg.⁶²

A devizahiteles törvény külön szabályokat állapít meg az eljárásra vonatkozóan. Kimondja, hogy a polgári peres eljárás során a fogyasztókat az állam képviseli és a bíróság soron kívül jár el. A perben nincs helye többek között hiánypótlásnak, csatlakozó fellebbezésnek és perújításnak. A pénzügyi intézménynek harminc napja van a keresetlevél benyújtására. A bíróság a keresetet harminc napon belül bírálja el. A bíróság döntése ellen a határozat közlésétől számított nyolc napon belül lehet fellebbezni, amelyet a bíróság szintén harminc napon belül bírál el. A másodfokú ítélet ellen nyolc napon belül lehet felülvizsgálati kérelmet benyújtani. A felülvizsgálati eljárást a Kúria harminc napon belül bírálja el. A devizahiteles tör-

⁵⁹ 8/2014 AB határozat

⁶⁰ Devizahiteles tv. 3.§

⁶¹ Uo. 4.§

⁶² Uo. 20.§

vény elrendeli az olyan folyamatban lévő perek felfüggesztését, amelyek tárgya a 3. és 4.§-okban meghatározott szerződési kikötés, ill. amelyeket a pénzügyi intézmény az ilyen szerződéses kikötésen is alapuló követelés érvényesítése iránt indított a fogyasztóval szemben. Emellett rendelkezik arról is, hogy a törvény hatálya alá tartozó kölcsönszerződéseken alapuló követelések behajtása iránt folyamatban lévő végrehajtási eljárásokban – a törvényben meghatározott kivételektől eltekintve – eljárási cselekmény, intézkedés nem foganatosítható a külön törvényben meghatározott időpontig.⁶³

7.3. A devizahiteles törvény kritikája

7.3.1. Konzultációs kötelezettség

Az Európai Központi Bank (továbbiakban: EKB) véleményén keresztül röviden szeretném ismertetni a külföldi reakciókat a devizahiteles törvényre. Az EKB többek közt azt kifogásolta, hogy Magyarország megszegte a 98/415/EK határozatból a tagállamok jogszabálytervezetet készítő hatóságai számára előírt konzultációs kötelezettséget. A határozat ugyanis kimondja, hogy az EKB-val minden olyan jogszabálytervezettel kapcsolatban konzultálni kell, amely annak hatáskörébe tartozik. A határozat példálózó jellegű felsorolást is tartalmaz, hogy mely ügyekben kell az EKB-val a tagállamnak konzultálnia. Ezek között szerepel, amikor a pénzügyintézetekre vonatkozó jogszabálytervezetről van szó, amennyiben az lényegesen befolyásolja a pénzügyintézetek és a pénzügyi piacok stabilitását.⁶⁴ A kötelezettség elmulasztása az EUB előtti jogsértési eljáráshoz vezethet. „A konzultációs kötelezettség pontosan meghatározott és feltételen, ami azt jelenti, hogy arra az egyének nemzeti bíróságuk előtt hivatkozhatnak.” Az EUB korábbi ítéleteiben kimondta, hogy az egyének jogosultak az a konzultációs kötelezettség megszegésével elfogadott jogszabály megsemmisítésének kezdeményezésére, valamint, hogy a kötelezettség megsértésével elfogadott jogszabályok nem hajthatók végre az egyénekkal szemben. Az egyének a nemzeti bírósághoz is fordulhatnak a jogszabály érvénytelensége vagy végrehajthatóságának megszüntetése miatt.⁶⁵

Az Országgyűlés ugyan kezdeményezte az EKB-val a konzultációt a devizahiteles törvény javaslatáról, azonban még azelőtt fogadta el a törvényt, hogy az EKB elfogadhatta volna a véleményét. Az Országgyűlésnek tehát nem volt lehetősége az EKB véleményének figyelembevételére. Ráadásul időközben a törvényjavaslathoz olyan módosító indítványokat nyújt-

⁶³ Uo. 7-17.§

⁶⁴ Útmutató a nemzeti hatóságoknak az Európai Központi Bankkal a jogszabálytervezetéről folytatott konzultációjához. 2005, Európai Központi Bank. 12-13. o.

<https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005hu.pdf> (2014.10. 23.)

⁶⁵ Uo. 25. o.

tottak be és fogadtak el, amelyek lényegi eltéréseket tartalmaztak az eredeti javaslatához képest, de a módosító indítványok egyikét sem küldték meg az EKB számára. Ezért Magyarország megszegte a konzultációs kötelezettségét. Az EKB külön kiemeli, hogy a nemzeti hatóságok különleges sürgősség, vagy a jogszabályalkotás előrehaladott állapota esetén sem tekinthetnek el az EKB-val való konzultációtól. A konzultációnak olyan időben kell történnie, amely időt biztosít az EKB-nak a jogszabálytervezettel kapcsolatos véleményét megfogalmazza, valamint arra, hogy a nemzeti hatóság az EKB álláspontját figyelembe vegye.

Az EKB emellett kifejti, hogy a 2014/17/EU irányelv 23. cikk (5) bekezdésével – miszerint az tagállamok meghatározhatnak rendelkezéseket, amennyiben azok nem visszaható hatályúak – a devizatorvény ellentétes. Bár azt is elismerte, hogy az irányelv nem vonatkozik a 2016. március 21-e előtt megkötött szerződésekre. Az EKB javasolta, hogy a magyar hatóságok végezzenek el egy vizsgálatot a rendelkezések visszaható hatályának lehetséges hatásairól, mivel az komoly terhet ró a bankszektorra, és ezáltal kedvezőtlenül érintheti a magyar pénzügyi szektor egészének stabilitását, és a magyar gazdaság egészét. Az EKB javasolja, hogy a magyar hatóságok egyeztessenek az érintett bankokkal, valamint, hogy a devizatorvény 3.§ (5) bekezdése által előrevetített törvény meghozatal előtt megfelelő időben kezdeményezze Magyarország a konzultációt. Továbbá javasolja, hogy e törvény meghozatala előtt az Országgyűlés fontolja meg a fogyasztók és a hitelintézetek érdekeit, valamint tartsa szem előtt a pénzügyi rendszer stabilitásának fontosságát. Át kellene továbbá gondolni, hogy a bankok visszafizetésre kötelezése esetén bekövetkező tökehiányt, hogyan fogják a magyarországi pénzintézetek pótolni.⁶⁶

7.3.2. Visszaható hatályú jogalkotás tilalma.

A médiában sokat hangoztatták a devizahiteles törvényben is megjelenő hét elvnek való megfelelés visszaható hatályú megállapítását, amelyet emiatt nem kerülhetek el a devizahiteles törvény vizsgálata során. Erre hivatkoztak a bírák is amikor azt a devizahiteles törvény alaptörvény-ellenességének megállapítását kérték az AB-tól. Az AB azonban ezeket az indítványokat elutasította. Indoklásában kifejtette, hogy valóban nem volt olyan jogszabályi rendelkezés a devizahiteles törvény hatálybalépése előtt, amely *expressis verbis* kimondta volna ezeknek az elveknek való megfelelést követelményét. Viszont a hét elv nem visszaható hatállyal került megállapításra, mert a Kúria a 2/2012 PK véleményében (amely először megfogalmazta ezeket) a tisztességtelenség kategóriájából vezette le őket. A Kúria a bírói gyakorlat megkönnyítése érdekében állapította meg az elveket arra nézve, hogy mikor számít az egyol-

⁶⁶ CON/2014/59

dalú szerződésmódosítási jogot kikötő feltétel tisztességtelennek. A tisztességtelenség pedig a Ptk. értelmében már a vizsgált időszakban is érvénytelenséget vont maga után, így nem mondható, hogy a bankoknak nem kellett a szerződések megkötésekor az ebből levezetett hét elvnek megfelelniük, még akkor is, ha azokat csak utóbb nevesítették. „Nem a konkrét esetekben kikristályosodó elvek után válik tehát egy kikötés tisztességtelenné, hanem azért állapítja meg a jogalkalmazó, majd a jogalkotó annak tisztességtelenségét, mert már korábban sem felelt meg a generálklauzula általános tartalmának.”⁶⁷

Az AB döntésének indoklásával eddig a pontig egyet is értek. Véleményem szerint az AB-nak ennek ellenére meg kellett volna állapítania devizahiteles törvény Alaptörvényellenességét. A PK véleményben ezek az elvek ugyani még példálózó jellegű felsorolásként szerepeltek míg a devizahiteles törvény 11.§-a – miszerint a bíróság kizárólag azt vizsgálhatja, hogy az ászf megfelel-e a hét elvnek – taxatív felsorolássá alakítja át ezeket az elveket. Ezzel kizárja, hogy a bíróság a tisztesség elvét, mint mögöttes szabályt alkalmazza a hét elv mellett. Véleményem szerint a devizahiteles törvény ezáltal elszakította forrásától, a tisztesség elvétől és önálló magatartási követelményekké tette a hét elvet. E kérdésben tehát Kiss László alkotmánybíró különvéleményével értek egyet, aki szerint a devizahiteles törvény „kizárja az ezen időszakban (az adott szerződések létrejöttékor) hatályos jogszabályok rendelkezéseinek a figyelembevételét”⁶⁸ ez alapján pedig megállapítható, hogy a törvény tartalmilag olyan új semmisségi okokat hozott létre, amely a szerződések megkötésének időpontjában nem létezett. Ebből következik, hogy visszaható hatállyal került megállapításra a hét elvnek való megfelelés követelménye. Kiss László emellett azt is kifejtette különvéleményében, hogy a 275/2010 Korm. rendelet taxatív jelleggel mondja ki melyek azok a feltételek, amelyek bekövetkezése esetén a bankok a fogyasztóval kötött, lakáscélú hitel- és kölcsönszerződés vagy pénzügyi lízingszerződés kamatát az ügyfél számára kedvezőtlenül módosíthatják.⁶⁹ Az említett 11.§ pedig ezek alkalmazását is kizárja, holott ahogy arra a Kúria a 2/2012 PK véleményében is rámutatott „az olyan feltétel tisztességtelensége, amelynek tartalmát jogszabály kiemelően (taxatív) határozza meg, bíróság által nem vizsgálható”.⁷⁰ Ráadásul a devizahiteles törvény a Ptk. azon rendelkezésébe ütközik, miszerint a feltétel tisztességtelenségének vizsgálatakor a szerződéskötéskor fennálló valamennyi körülményt figyelembe kell venni (így más szerződési feltételekkel, szerződésekkel, és a jogszabályokkal való összhangját). Ezt azonban

⁶⁷ 34/2014 AB határozat

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ 275/2010 Korm. rendelet

⁷⁰ 2/2012 PK vélemény

a 11.§ kizárja, amikor kimondja, hogy a bíróság csak a hét elvnek való megfelelést vizsgálhatja.

Szintén a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközik a devizahiteles törvény 3.§-a, amely kimondja, hogy semmis az árfolyamrést kikötő szerződési feltétel alkalmazása, kivéve ha a kikötés megfelel a Hpt. 200/A.§-nak. Ez a rendelkezés álláspontom szerint azért visszaható hatályú, mert a Hpt. ezen szakaszát a 2010. évi XCVI. törvény állapította meg 2010. november 27-i hatálybalépéssel.⁷¹ Nem várható el a bankoktól egy olyan jogszabályi rendelkezésnek való megfelelés, amely korábban nem is létezett. Az Alkotmánybíróság e szakasz alaptörvény-ellenességét – erre irányuló indítvány hiányában – nem vizsgálta.

Álláspontom szerint tehát az AB-nak a bírói indítványoknak megfelelően meg kellett volna állapítania a devizahiteles törvény alaptörvény-ellenességét arra hivatkozással, hogy az „korlátozza a pénzügyi intézmények pénzügyi szolgáltató tevékenységét (...) azáltal, hogy utólagosan jogellenesnek minősít olyan, egyoldalú szerződésmódosítást lehetővé tévő szerződési kikötéseket, melyek a szerződéskötés időpontjában megengedettek voltak.”⁷²

7.3.3. A tisztességes eljáráshoz való jog

Szintén említést érdemel a tisztességes eljáráshoz való jog kérdése, amelyre több író is hivatkozott indítványában. A 34/2014 AB határozatban az AB többször arra hivatkozik, hogy azért nem tekinthetők a rövid határidők a tisztességes eljáráshoz való jogba ütközőnek, mert ugyan a szerződések terjedelmesek, azonban a bíróságok vizsgálata csak az egyoldalú kamat-emelést, költségemelést, díjemelést lehetővé tevő szerződéses kikötésekre terjed ki. Ez szemben áll a Ptk. 209.§ (2) bekezdésével, miszerint az ászf tisztességtelen voltának megállapításakor a szerződéskötéskor fennálló összes körülményt, valamint a kikötött szolgáltatás természetét az érintett feltételnek a szerződés más feltételeivel vagy más szerződésekkel való kapcsolatát figyelembe kell venni. Tehát az AB helytelenül állapította, meg hogy a bíróságoknak a szerződés csupán egy részét kell vizsgálnia ahhoz, hogy a tisztességtelenség tárgyában döntést hozhasson. A bíróságoknak a rendelkezésre álló szűk időkeretben terjedelmes iratokat kell áttanulmányoznia, ami megnehezíti a megalapozott döntés meghozatalát.

Továbbá – egyetértve Lévay Miklós alkotmánybíró 34/2014 AB határozathoz fűzött különvéleményével – aggályosnak tartom, hogy a devizahiteles törvény a bizonyítási terhet és a bizonyítás kötelezettségét a bankokra telepíti, miközben kimondja, hogy „bizonyítás felvételének csak olyan bizonyítékokra vonatkozóan van helye, amelyek a tárgyaláson rendelkezésre

⁷¹ https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Hungary/2013-12-10_Act_1996_CXII.pdf?4cfbba7b399b3f70c094519ae96dfd1b (2014. 10. 23.)

⁷² 34/2014 AB határozat

állnak, és amelyek alkalmasak lehetnek arra, hogy a keresetlevélben előadottakat vagy az alperes védekezését igazolják. Bizonyítás felvételének helye van a felek által nyomban felajánlott bizonyítékokra is.”⁷³ Ahogy arra Lévay Miklós alkotmánybíró rámutatott ez szembemegy 19/2009 AB határozatban foglaltakkal: „Különösen sérti az eljárás tisztességes voltát az, ha a jogalkotó úgy telepít bizonyítási kötelezettséget a felekre, hogy az eljárás módjára vonatkozó további szabályok elzárják őket a hatékony bizonyítási eszközök igénybevételének lehetőségétől.”⁷⁴

7.3.4. További észrevételek

A devizahiteles törvény hatálya nem terjed ki az egyedileg megtárgyalt szerződési feltételekre. Viszont azt, hogy egyedileg megtárgyalt szerződési feltételről van-e szó egy adott feltétel vonatkozásában azt csak a konkrét, fogyasztóval megkötött szerződés körülményeinek vizsgálatára irányuló perben lehet megállapítani, erre a bankok és az állam között folyó per nem ad lehetőséget.

További probléma, hogy a devizahiteles törvény csak a fogyasztó érdekeit veszi figyelembe. Ez indokolható azzal, hogy az Alaptörvény kimondja, hogy az állam köteles a fogyasztók érdekeit megvédeni. Viszont egyet kell értenem Salamon László alkotmánybíróval a 8/2014 AB határozathoz fűzött párhuzamos véleményében írtakkal, miszerint a jogalkotó beavatkozása nem lehet egyoldalú, azaz annak a félnek a méltányos érdekeit is figyelembe kell venni, akire nézve a szerződésmódosítás hátrányos. A devizahiteles törvény több ponton is szembemegy ezzel. Például a pénzügyi intézmények számára meghatározott rövid határidőkkel sérti a bankok tisztességes eljáráshoz való jogát, ahogy azt már korábban kifejtettem.

Ellenmondásos a devizahiteles törvény 3.§ (1) és a Hpt. 200/A.§ (1) és (2) bekezdése. Előbbi azt mondja ki, hogy semmis az árfolyamrész alkalmazása. Míg utóbbi éppen azt állapítja meg, hogy devizakölcsön szerződések esetén a pénzügyi intézmény: „a kölcsön folyósításakor a kölcsön, a havonta esedékessé váló törlesztőrészlet (...) kiszámítása - ha a pénzügyi intézmény nem határoz meg saját deviza-középárfolyamot - a Magyar Nemzeti Bank által megállapított és közzétett, hivatalos devizaárfolyam alapján történik.” Ha pedig a pénzügyi intézmény saját deviza-középárfolyamot határoz meg, akkor választhat, hogy a saját vagy az MNB devizaárfolyamát használja. Ezek a rendelkezések magukba foglalják a kölcsön és a törlesztőrészletek összegének eltérő árfolyamon történő kiszámítását, azaz az árfolyamrész alkalmazását. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a Ptk. 209.§ (6) bekezdésének értelmében, misze-

⁷³ Devizahiteles tv. 10.§ (3) bek.

⁷⁴ 34/2014 AB határozat

rint nem minősülhet tisztességtelennek a szerződési feltétel, ha azt jogszabály állapítja meg, vagy annak előírásának megfelelően határozták meg, akkor az árfolyamrész alkalmazása miatt egyáltalán nem állapítható meg az árfolyamrész kikötő feltétel tisztességtelensége.

Szintén a 3.§-ban megállapított semmisségi okhoz kapcsolódik, hogy a Kúria 2/2014-es számú jogegységi döntésében kimondta, hogy a deviza alapú kölcsönökben az olyan kikötés, amelynek értelmében a fogyasztó korlátlanul viseli az árfolyamváltozásból eredő kockázatot a szerződés elsődleges tárgyának minősül. Ezért annak tisztességtelensége csak akkor állapítható meg, ha a feltétel tartalma nem világos és érthető.⁷⁵ Míg a Kúria a 6/2013 jogegységi döntésében még azt állapította meg, hogy: „A szerződéskötést követően bekövetkezett változásokat (így például az árfolyamnak az adósokra rendkívül kedvezőtlen változását) az érvénytelenségi okok vizsgálata során nem lehet figyelembe venni.”⁷⁶ Ezzel a döntéssel szöges ellentétben áll az árfolyamrész alkalmazásának semmisségét megállapító törvényi rendelkezés.

A terjedelmi korlátok miatt a devizahiteles törvény kapcsán felmerült valamennyi kérdéses rendelkezést nem áll módomban ismertetni, azonban az összességében megállapítható, hogy több ponton is aggályos szabályokat tartalmaz.

⁷⁵ 2/2014 PJE

⁷⁶ 6/2013 PJE

Záró gondolatok

Mit lehetett volna tenni?

Összegezve az elmondottakat, meglátásom szerint az államnak a devizahiteles törvény megalkotása helyett már a válság kitörése után közérdekű keresettel kellett volna élnie az erre feljogosított miniszteren keresztül, mert akkor még könnyebben kezelni lehetett volna a helyzetet és megelőzhető lett volna egy súlyos társadalmi-gazdasági probléma kialakulása. Ha közérdekű keresettel élt volna az állam, akkor a szóban forgó szerződési feltételek tisztességtelenségének megállapítása véleményem szerint nem igényelt volna külön törvényi szabályozást, mert a már meglévő jogszabályok és jogegységi döntések is megalapozhatták volna a bíróság döntését. Ez azért is lett volna ésszerűbb megoldás, mert sikeres közérdekű megtámadás esetén a bíróság erga omnes hatállyal állapítja meg az érvénytelenséget. A közérdekű kereset alapján ráadásul nem csak a már megkötött szerződések érvénytelensége állapítható meg, hanem a bíróság preventív jelleggel eltilthatja a nyilvánosságra hozott, de még nem alkalmazott tisztességtelen ászf nyilvánosságra hozóját annak alkalmazásától.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért nem lehetett megoldani a devizahitelesek problémáját bírói szerződésmódosítások révén? A bírósági gyakorlat alapján feltételezhető, hogy a bíróság nem módosította volna a szerződéseket, így a jogszabályi környezet megváltozása ez a megoldás nem vezetett volna eredményre. Ráadásul, ahogy az AB kifejtette társadalmi méretű problémák megoldására a bírói szerződésmódosítás nem alkalmas eszköz.

A devizahiteles törvény

A problémára válaszul elfogadott devizahiteles törvény véleményem szerint sérti a tisztességes eljáráshoz való jogot, ráadásul több ponton is a visszaható hatályú jogalkotás tilalmába ütközik, ezért bírói indítvány alapján az AB-nak meg kellett volna állapítania az alaptörvény-ellenességét. Az AB ezt ugyan nem tette meg, az államnak viszont így is célszerű lenne azt hatályon kívül helyezni és új törvényt elfogadni, vagy a már említett közérdekű keresetindítás lehetőségével élni. Ugyanis a bankok a 98/415/EK határozat alapján fordulhatnak az EUB-hoz és kérhetik a devizahiteles törvény érvénytelenségének megállapítását a konzultációs kötelezettség megszegésére hivatkozva. Emellett a 98/415/EK határozatra épülő EUB gyakorlat alapján kérhetik a hazai bíróságokon is a jogszabály érvénytelenségének megállapítását. Hivatkozhatnak még a 2/2014 PJE-re, ami kimondta, hogy az a kikötés, amely értelmében az árfolyamváltozásból eredő kockázatot a fogyasztó viseli a szerződés elsődleges tárgyának minősül, így tisztességtelensége csak akkor állapítható meg, ha a feltétel nem világos

vagy nem érthető. Márpedig ugyanebben a jogegységi határozatban a Kúria azt a vélelmet állítja fel, hogyha az ügyfél a jogszabályok által előírt tájékoztatást megkapta és a nyilatkozatot aláírta, akkor azt úgy kell tekinteni, hogy az számára érhető és világos volt. Ezt a pénzügyi intézménynek kell bizonyítania.

De lege ferenda javaslat

Hasonló problémák jövőbeli elkerülése érdekében álláspontom szerint kötelezővé kellene tenni a bankok számára, hogy az általuk alkalmazni kívánt ászf-et nyilvánosságra hozatala mellett véleményezésre küldjék el az MNB-nek. Az MNB feladata lenne, hogy véleményt hozzon arról, az ászf megfelel-e a tisztesség követelményének. Amennyiben igen, úgy erre a véleményre a bankok hivatkozni tudnak a későbbi jogviták során. Amennyiben viszont az MNB úgy látja, hogy az ászf tisztességtelensége fennáll – mivel rendelkezik ezzel a jogosultsággal - közérdekű keresetet indít. A bankoknak nem kellene megvárniuk az MNB véleményét, hanem az ászf-t már előtte is használhatnák, mert a közérdekű kereset alapján a bíróság erga omnes hatállyal állapíthatja meg az ászf érvénytelenségét. Az MNB felruházása ezzel a jogkörrel azért is lenne célszerű, mert az MNB elnökének rendeletalkotási jogköre további lehetőséget ad a társadalmi problémák megelőzésére. A javaslatom célja, hogy az ászf-ről ne évekkel a szerződés megkötése után derüljön ki, ha tisztességtelen, hanem még azelőtt ki lehessen mondani az érvénytelenségét, hogy szerződések tömegeit kötnék meg az alapján és újabb társadalmi méretű probléma alakulna ki.

Az ügy véleményem szerint az Alkotmánybíróság döntésével még nem ért véget, hiszen a bankoknak – amennyiben ezzel a lehetőséggel élni kívánnak – még vannak jogorvoslati eszközök a devizahiteles törvény érvénytelenné nyilvánításának elérésére.

Források

Jogforrások:

1. 1959. évi IV. törvény: a Polgári Törvénykönyvről
2. 1996. évi CXII. törvény: a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
3. 1997. évi CLV törvény: a fogyasztóvédelemről
4. 2009. évi CLXII. törvény: a fogyasztónak nyújtott hitelről
5. 2013. évi V. törvény: a Polgári Törvénykönyvről
6. 2013. évi CCXXXVII. törvény: a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról
7. 2014. évi XXXVIII. törvény: a Kúriának a pénzügyi intézmények fogyasztói kölcsönszerződéseire vonatkozó jogegységi határozatával kapcsolatos egyes kérdések rendezéséről
8. 83/2010 Korm. rendelet: a teljes hiteldíj mutató meghatározásáról, számításáról és közzétételéről
9. 275/2010 Korm. rendelet a szerződésekben előírt kamat egyoldalú módosításának feltételeiről
10. 2/2012 PK vélemény: a fogyasztói kölcsönszerződésben pénzügyi intézmény által alkalmazott általános szerződési feltételekben szereplő egyoldalú szerződésmódosítási jog tisztességtelenségéről
11. 8/2014 AB határozat
12. 34/2014 AB határozat
13. 6/2013 PJE
14. 2/2014 PJE
15. 98/415/EK határozat: a nemzeti hatóságoknak az Európai Központi Bankkal a jogszabálytervezetekről folytatott konzultációjáról
16. 93/13/EGK irányelv: a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről
17. 2014/17/EU irányelv: a lakóingatlanokhoz kapcsolódó fogyasztói hitel-megállapodásokról, valamint a 2008/48/EK és a 2013/36/EU irányelv és az 1093/2010/EU rendelet módosításáról
18. C-26/13 EUB ítélet
19. CON/2014/59 EKB vélemény: az egyes fogyasztói kölcsönszerződésekre vonatkozó további szabályokról

Bibliográfia:

1. Bíró György: Kötelmi jog. Miskolc, 2006, Novotni Kiadó.
2. Fazekas Judit: Az általános szerződési feltételek és a tisztességtelen szerződési kikötések szabályozása a magyar polgári jogban, in Csehi Zoltán et al (szerk.): (L)ex chatedra et praxis – Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából. Budapest, 2014, Xenia.
3. Gadó Gábor–Németh Anita–Sáriné Simkó Ágnes: Ptk. Fordítókulcs Oda-Visza. Budapest, 2013, HVG-Orac.
4. Gellért György: A polgári törvénykönyv magyarázata 1-2. Budapest, 2007, Complex Kiadó.
5. Jobbágyi Gábor - Fazekas Judit: Kötelmi jog. Budapest, 2004, Szent István Társulat.
6. Kiss Gábor – Sándor István: A szerződések érvénytelensége. Budapest, 2008, HVG-Orac.
7. Wellmann György (szerk.): Polgári jog Kötelmi jog Első és Második Rész. Budapest, 2013, HVG-Orac.
8. <http://www.jogiforum.hu/hirek/31882>
(Utolsó letöltés dátuma: 2014. 10.23.)
9. <http://www.jogiforum.hu/hirek/31907>
(Utolsó letöltés dátuma: 2014. 10. 23.)
10. https://www.esrb.europa.eu/mppa/cbmd/shared/pdf/Hungary/2013-12-10_Act_1996_CXII.pdf?4cfbba7b399b3f70c094519ae96dfd1b
(Utolsó letöltés dátuma: 2014. 10. 23.)
11. <https://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/guideconsultationecb2005hu.pdf>
(Utolsó letöltés dátuma: 2014.10. 23.)